

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK SİSTEMİ, SERMAYE YETERLİLİĞİ RASYOSU VE BASEL
OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYDIN AKKAN

1510020506

Anabilim Dalı: İktisat

Programı: Para ve Sermaye Piyasaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sinan Alçın

Mayıs 2021

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK SİSTEMİ, SERMAYE YETERLİLİĞİ RASYOSU VE BASEL
OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYDIN AKKAN

1510020506

Anabilim Dalı: İktisat

Programı: Para ve Sermaye Piyasaları

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Sinan Alçın

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Deniz Dilara Dereli

Dr. Öğr. Üyesi Levent Polat

Mayıs 2021

ÖNSÖZ

Küresel ekonominin mali kurumları olan bankalar ve karşılaşacağı riskler günümüzün en önemli sorunlarından. Uluslararası bankacılık çevreleri bu sorunun çözümü için çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

BASEL Kriterleri üç aşamalı uygulama ile dünya ekonomi kamuoyunun gündemindedir. Çalışmamızda ilkinden başlayarak Basel uygulamaları ayrıntılı olarak ele alınmış ve bankacılığı etkileyen yönleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Küresel krizlere karşı güvence oluşturan Basel Kriterleri'nin iyi bilinmesi ve iyi uygulanması olmaz olmaz koşuldur. Her üç Basel kriterleri dünya bankacılığı için bir kazanç oluşturmaktadır. Çünkü bir sonraki bir öncekinin eksik ya da yetersiz yönlerini gidermiştir. Yani 3. Basel en iyi ve gelişmiş olanıdır.

Son bölümünde küresel bankacılık riskinin de yorumlandığı projemizin yararlı bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Projemizin hazırlanmasında destek ve emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ederim. Yüksek lisans derslerime ayırdığım zamanı bana veren Aileme de ayrıca teşekkür borçluyum.

Danışman hocam Sayın Prof. Dr. Sinan Alçın' a da bana açtığı iktisat bilimi ufku için ayrıca teşekkür ederim.

Aydın AKKAN

Mayıs 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
1. GİRİŞ.....	8
2. BANKACILIKTA DÜZENLEMECİLİK.....	9
2.1. Banka Tanımı ve Özellikleri	9
2.2. Bankacılığın Dünyada Doğuşu ve Gelişimi.....	10
2.3. Bankacılıkta Yaşanan Krizler.....	11
2.4. Tarihte Bilinen Bankacılık Krizleri.....	13
2.5. Türkiye’ de Banka İflasları ve Krizleri.....	15
2.6. Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Sermaye Yeterliliğinin Önemi	17
2.7. Bankaların Regülasyonu (Düzenlenmesi).....	18
2.8. Bankacılıkta Düzenleme ve Denetleme İhtiyacının Nedenleri	20
2.9. Düzenleme Türleri	23
3. BASEL II.....	24
3.1. Basel Nedir?.....	24
3.2. Basel Komitesi	24
3.3. Basel I ve Sermaye Gerekliliği	26
3.4. Basel II’ nin Ortaya Çıkışı	26
3.5. Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’ na (Basel II) Geçişe İlişkin Yol Haritası	28
3.6. Basel II Amaçları	29
3.7. Basel II Standartları	30
3.8. Basel II Kapsamına Alınacak Bankaların Standartları	31
3.9. Basel II Uzlaşısının Temel Özellikleri	32
3.9.1. Minimum Sermaye Zorunluluğu	32

3.9.2. Denetim Otoritesinin İncelenmesi	33
3.9.3. Piyasa Disiplini	34
3.10. Asgari Sermaye Yükümlülüğü Oranlaması.....	35
3.11. Risk Ağırlıklı Aktifler	36
3.11.1. Kredi Riski.....	37
3.11.1.1. Kredi Riskinin Ölçülmesi	38
3.11.1.1.1. Standart Yaklaşım	38
3.11.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB).....	43
3.11.2. Piyasa Riski.....	44
3.11.2.1. Standart Metot	44
3.11.2.2. Riske Maruz Değer	47
3.11.3. Operasyonel Risk	47
3.12. Basel II ve Basel I Arasındaki Temel Farklar	49
3.13. Basel I Kriterlerinin Uygulama Sonuçları ve Eleştiriler	51
4. TÜRKİYE’DE BASEL II SÜRECİ	52
4.1. Türk Bankacılığında Basel II Uzlaşısına Uyum Çabaları.....	52
4.2. Türk Bankacılığı’ nın Basel II’ ye Geçiş Süreci	55
4.3. Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu	60
5. SONUÇ VE YORUM	64
KAYNAKÇA.....	68

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CRD	: AB' nin 2006/48/EC ve 2006/49/EC Sayılı Direktifleri
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDTM	: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IOSCO	: Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Teşkilatı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
SYR	: Sermaye Yeterlilik Oranı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Hazine ve Merkez Bankaları İçin Kullanılacak Ağırlıklar	40
Tablo 2. Bankalara Kullandırılan Krediler İçin İlk Seçenek.....	40
Tablo 3. Bankalara Kullandırılan Krediler İçin İkinci Seçenek.....	41
Tablo 4. Kurumsal Kredilere Uygulanacak Risk Ağırlıkları.....	41
Tablo 5. Standart Yaklaşımda İş kolları ve Oranlar.....	48
Tablo 6. Basel II' ye Geçişte İzlenecek Yollar ve Kullanılacak Metotlar.....	61
Tablo 7. Teknik Altyapı ve Sistemlerin Uygunluğu.....	62
Tablo 8. Ekonomik Sermaye Tahsis.....	63

Enstitüsü : LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı : İktisat
Programı : Para ve Sermaye Piyasaları
Proje Danışmanı : Prof. Dr. Sinan Alçın
Proje Türü : Yüksek Lisans – Mayıs 2021

ÖZET

Finansal sistemin temel kurumlarından olan bankalar, küresel ekonominin ve para piyasalarının vazgeçilmez unsurlarıdır. Ekonomiye hayat veren ve işleyişinin temeli olan “likidite”, bankalar ve diğer mali kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Mali kurumların arasındaki işlemler ve işleyişindeki aksamalar ekonomileri derinden etkilediği gibi, kimi zaman da “kriz” adı verilen olguya neden olmaktadır.

Bu sebeple de finansal piyasaların uluslararası seviyede düzenlenerek gözetilmesi ve koordine edilerek işbirliği yapılması çalışmaları oldukça yenidir. Bu türden çalışmaların ilki ve sembolü Basel olgusudur. Basel Komitesi, bankalar ile ilgili çalışmalarına 1974’ te başlamıştır. Fakat çalışmaya katılan ülkelerin (G10 ülkeleri) sınırlı olması, bankaların likidite şartları ve sermaye standartları istenilen sonuçlara ulaşmaya engel olmuştur.

Ancak, her küresel kriz ve mali piyasalarda yaşanan dalgalanma üzerine finansal regülasyon ve Basel tipi düzenlemeler gündemin ilk maddesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: bankalar, finansal regülasyon ve basel komitesi

ABSTRACT

The banks that are fundamental corporations of the financial system are the necessary factors of global economy and money markets. The liquidity that is the refresher of the economy and regulates it is obtained from the banks and other financial corporations. The operations between financial corporations and failure of their process affect the economies deeply, as they sometimes cause “the economic crisis”.

Therefore, the history of needed cooperation and coordination about the regulation and observation of financial markets at international level does not have a long memory. The first and the symbol of these kinds of studies is Basel case. The studies about the banks started in 1974 by the movement of Basel Committee. These studies are mostly about the facts that capital standards from the perspective of the banks and determination of liquidity conditions because of the joined countries are very limited (G10 countries). This situation has blocked the intended results.

However, Financial and Basel type regulations have been the most popular item of the agenda over the global crisis and the fluctuations in financial markets.

1. GİRİŞ

Finansal Sistem, tüm dünyada gerek yapısı ve gerekse işlevleri açısından karmaşık bir yapı arz eder. Çok sayıda tasarruf sahibinin fonlarını verimli yatırım yapmak isteyen müteşebbislere aktaran kanal olarak Finansal Sistem çok farklı piyasalardan ve aracı kurumlardan oluşmaktadır. Bunlar, bankalar, sigorta şirketleri, ortak fonlar, hisse senedi ve tahvil piyasaları ve daha pek çoklarıdır. Bunların içinde bankaların rolü özellikle çok önemlidir. Sanılanın aksine ülkelerin çoğunda şirketler fonlarını doğrudan finansmandan (yani hisse senedi ve tahvil çıkarmaktan) ziyade dolaylı finansal araçlardan sağlamaktadırlar. Bankalar ise, şirketlerin dışsal fon sağlayabildikleri en önemli kaynağı oluşturmaktadır. Bankalar, ticari bankalar, yatırım bankaları, kalkınma bankaları, merkez bankaları gibi pek çok türe ayrılmaktadır. Ticari bankalarda, çok sayıda alt sektör bankalarına ayrılabilir: mevduat bankaları, sanayi bankaları, tasarruf bankaları, tarım bankaları, dış ticaret bankaları gibi.

Dünyada finansal sistem ve bu arada bankacılık sektörü çeşitli nedenlerle büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Teknolojik değişim, finansal çevrede ortaya çıkan istikrarsızlıklar ve regülasyona karşı yükselen olumsuz bakış, hem finansal yenilikleri teşvik etmiş, hem de delegülasyon eğilimini arttırmıştır. Küreselleşme ile artan bilgi akışının, sermaye ve mal alımlarını hızlanması da bu değişimlere daha fazla ivme kazandırmıştır.

Hatta, son gelişmeler ışığında dijital bankacılıkta finans piyasaları ve işlemlerinin boyutu çok büyümüş ve genişlemiştir. O nedenle de oluşan finans eko sisteminin düzgün işleyişi önem kazanmıştır. Bu konuda bankacılığın gözlemlenmesi, izlenmesinde ve Basel kriterlerinin uygulanmasında çok titiz davranılması gerekmektedir.

2. BANKACILIKTA DÜZENLEMECİLİK

2.1. Banka Tanımı ve Özellikleri

“Banka”nın çeşitli özelliklerine vurgu yapan çeşitli tanımları vardır:

“Bir banka, kredi üretimini (manifaktürünü) sağlayan ve değişimini kolaylaştıran bir makinadır.”

“Banka, bireylere gerektiğinde güvenli bir şekilde peşin para sağlayan ve kullanmadıkları zaman paralarının güvenli bir şekilde tutulmasını sağlayan bir kurumdur.”

“Ticari bir banka, para ve kredi ile ilgili kar arayan bir firmadır/teşebbüstür.”

“Bir banka, mevcut faaliyetleri halktan mevduat kabul etmek ve kredi dağıtmak olan finansal bir aracı kurumdur.”

Banka tanımı; para ticareti yapan, kredi sunan, düşük faizle sermaye toplayıp yüksek faizle işleten kurumlar için kullanılır. Bankalar; toplumun birikimlerini toplar, değerlendirir buna karşılık olarak faiz öder veya talep eder ayrıca ihtiyaç halinde ödemelere aracılık eder ve böylece iktisadi ve ticari hayatı yürüttüğü faaliyetler sayesinde kolaylaştırır (Parasız, 2005:101).

Bu tanımlardan hareketle bankaların özelliklerini (ve fonksiyonlarını) şöyle sıralayabiliriz:

Bir banka, öncelikle tasarruf sahipleri ile kendi kredi müşterileri (borçlananlar) arasında köprü kurmayı sağlamaktadır. İkincisi, bir banka paranın/fonların sadece aktarımını sağlayan değil, aynı zamanda parayı (kredi mekanizması yoluyla) yaratan da bir kurumdur. Ayrıca bankalar, ekonominin parasal ödeme mekanizmasının işlemlerini sağlamaktadır ve bu özelliği onları diğer aracı kurumlara göre daha avantajlı konuma getirmektedir. Banka mevduatları hem paranın değişim araç olma, hem de değer deposu olma işlevlerini sağlayan tek finansal araçtır. Üçüncüsü, banka güvenli ve etkin bir ödeme sistemini sağlamak gibi önemli bir kamu malını/hizmetini üreten özel (private) bir firmadır. Dördüncü olarak banka da diğer sektör firmaları gibi kar amaçlı bir firma olsa da, diğer firmalardan farklı olarak çok yüksek kaldıraçlı (yüksek borç / sermaye oranına sahip) bir kurumdur. Son iki özelliği nedeniyle bankalar, kamusal müdahalelere ve Merkez Bankası destek ve yol göstermelerine en açık olan, en yoğun şekilde regüle edilen kurumlardır.

2.2. Bankacılığın Dünyada Doğuşu ve Gelişimi

Milattan önce Sümerliler ve Babiller' den günümüze kadar uzanan bir sistem olan bankacılık, 20.yy' da oldukça büyük bir ilerleme kaydederek son 20 senede teknoloji ve finansın da gelişmesiyle hızla büyümüştür. Diğer taraftan, bankacılık tarihinin ilk medeniyetlere kadar dayandığı bilinmektedir. Bu dönemde din ile içe içe geçmesinin sebebi rahiplerin güvenilen kişiler olarak kabul edilmeleridir. Mezapotamya' daki Kızıl Tapınak' ta bankacılık işlemleri yapıldığı biliniyor olmakla birlikte tapınaklar da banka görevi görmüşlerdir. Örneğin ünlü Hammurabi Yasaları M.Ö. 2000' lerde çıkmış olup, tapınaklarda borç verme ve tahsilatı, alınacak faizler ve rehin, ipotek ve kefalet işlemlerini kapsamaktadır.

Mısır ve Ortadoğu' daki ilk toplumlar, modern bankacılığın dayandığı ilk örneklerini oluşturmuşlardır. Tarım ürünleri, devlet idaresindeki tahıl ambarlarında depolanmış, mal koyma ve çekme işlemlerinin kayıtları muhafaza edilmiştir. Tüccarların, gezginlerin ve hacıların mal alıp satabilmesi, alışveriş yapabilmesi, vergi ödeyebilmesi veya dini adaklar adayabilmesi için farklı ülkelerin paralarını değiş tokuş eden dövizciler ortaya çıkmıştır. Rönesans döneminde İtalyan şehir devletleri, ticareti, devleti ve Katolik Kilisesi'ni finanse eden ilk bankaların yurdu olmuştur. Kilisenin tefeciliği yasaklamasından kaçınmak için bankacılar, bir ülke parasıyla borç verip, bir başka ülke parasıyla geri ödeme almışlardır. Para, kredinin verildiği ve geri ödendiği zamanlarda farklı döviz kurları uygulayarak kazanılmıştır. İtalyan bankacıların başarıları, bankacılığın kıtaya daha da yayılmasını teşvik etmiştir. İngiltere' de sarraflar sadece altını depolayıp makbuz kesmekten sorumlu olmakla kalmamış, kısmi rezerv bankacılığını da geliştirmekle yükümlü olmuşlardır. Sarraflar, emanette bulunan altın miktarından daha fazla makbuz kesmekle, bankacılık sektörünün kar potansiyelini artırmışlardır (Mill, 2017: 51).

Ticaretin gelişerek uluslararası bir boyut kazanması, para ile ilgili kuruluşların teşekkülünü zaruri bir hale getirdiğinden, ilk sahne kuyumcuların olmuştur. Bu sebeple sarrafları bankerlerin ve bankaların önderi olarak vasıflandırmak mümkün olacaktır. İtalyanca 'banco' sözcüğünden geldiği düşünülen banka, sarrafların üzerinde işlemlerini gerçekleştirdiği "masa, sıra" anlamındadır.

İlk çağdaş bankanın 1609 yılında Hollanda'da Amsterdam Bankası adıyla kurulduğu bilinmektedir. 1637 yılında ise Venedik'te, Venedik Bankası kurulmuştur.

1640'ta İngiltere'de kralın tacirlerin Londra Kulesinde gizlenen külçe altınlarına el koyması, tüccarların devlete olan itimatını zedelemiş ve tüccarlar bundan sonra altınlarını adlarına 'goldsmith' denilen tüccarlara vermeye bunun karşılığında şahadetname almaya başlamışlardır. Belli bir müddet sonra goldsmithler kasalarındaki altınların atıl durduğunu görerek bunlara dayalı olarak borç isteyenlere 'goldsmithnots' denilen kendi senetlerini vermeye başlamışlardır. Böylece bu senetlerin piyasadaki alışverişlerde dolaşır hale gelmesi ile ilk banknot sisteminin ortaya çıktığı bilinmektedir (Başar v.d., 21-22).

Kolonileşme hareketinin 19. yy' dan başlayarak yaygınlaşmasıyla ve dünya ticaretinin geçmişe kıyasla büyük oranda genişleyerek çeşitlenmesi sonucu bankacılıkta da (iş bölümü, birleşme, uzmanlaşma v.b.) yönelimler ortaya çıkmıştır. Almanya ve İngiltere' de bu dönemlerde kurulmuş olan bankalar bugün de etkinliklerini sürdürmektedirler. Batıda ortaya çıkan bankacılık anlayışının uzmanlaşma eğilimi dışındaki bir diğer gelişmenin birleşme olduğunu söyleyebiliriz Ticari kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçen batı ekonomilerinin sahip oldukları işletmeler de büyümüştür. Yine aynı şekilde bankacılıkta da bu tip gelişmeler görülmüştür. Uluslararası ve ticari alanlarda uzmanlaşan belli başlı bankalar, büyük ölçekli banka işletmelerine dönüşmüştür.

20. yy' da ise kapitalizmle birlikte merkezi planlama toplumcu ekonomiler de ortaya çıkmıştır. Bankacılıkta 2. Dünya Savaşı sonrası merkezi planlı ekonomiler mevcut durumlarına göre yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte 'Kalkınma Bankacılığı' denilen; az gelişmiş ekonomilerin finansal açıdan kalkınmasına destek olmak amacıyla, genellikle devlet tarafından ve özel kanunlarla yeni bankalar kurulmuştur. 2.Dünya Savaşı' nın ardından kurulan bankalara örnek olarak; Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası'nı sıralayabiliriz (Aydın, 2006: 22).

2.3. Bankacılıkta Yaşanan Krizler

Bankacılık krizleri, toplam sermayenin çoğunun ya da tamamının erimesinden kaynaklanır. Bankacılık krizleri, ya mevduat sahiplerinin bankalara mevduatlarını çekmek için akın etmeleri ya da bankaların yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmeleri sonucunda gerçekleşir. Çoğu kez bu iki etmen birbirlerini güçlendirerek

bankaları zorlar. Bankacılık krizini, bankalara olan güvenin azalması sonucunda nakit para talebindeki hızlı artış olarak tanımlamak da mümkündür. Banka akınları (bank runs), bir bankanın batabileceği endişesiyle başlar ve mevduat sahiplerinin paralarını kurtarmak için bankaya hücum etmesi ile gerçekleşir. Banka akınının başlaması için bankanın gerçekten batacak durumda olması da gerekmez. Kulaktan kulağa yayılan ve gerçeği yansıtmayan söylentiler bile bir bankanın başının derde girmesine yetebilir. Bir akınla karşılaşan banka, sağlıklı olsa bile tüm mevduat sahiplerinin likidite taleplerini kısa sürede karşılayamayacağı için batabilir.

Bankaların likidite sıkıntısı başka nedenlerden de kaynaklanabilir. Bankaların açtıkları kredilerin vadeleri, topladıkları mevduatların vadelerinden daha uzundur. Bu vade uyumsuzluğu bankaların likidite sıkıntısına düşmelerine neden olabilir.

Bankacılık krizlerinde hükümetler, bankaları kurtarmak ya da iyice zayıf düşen bankaların sermaye yapılarını güçlendirmek için önemli tutarlarla müdahale edebilirler. Bazen de bankalara el koyarlar. Buna küresel krizden bir örnek olarak Northern Rock Bankası gösterilebilir. Küresel kriz öncesi para piyasalarından borçlanarak ipotekli konut kredileri veren ve bu kredileri menkul kıymetleştirerek varlık piyasalarında satan banka, kriz sırasında ipotekli konut kredisi piyasasının donması nedeniyle para kaynakları kuruyarak yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düştü. Bu durumu fark eden tasarruf sahipleri banka şubeleri önünde uzun kuyruklar oluşturarak paralarını çekmeye yöneldiler. İngiliz hükümetinin mevduat sahiplerine verdiği güvenceler mevduat sahiplerini tatmin etmeyince bankanın yükümlülüklerini üstlenerek bankaya el konuldu. Küresel kriz süresince ipotekli konut kredisi işlemleri yapan birçok banka ve yatırım bankası, konut piyasasındaki köpüğün patlamasıyla battı (Canpolat, 2018: 132-133).

Devletin bankalara el koyması, banka mevduatlarındaki fazla miktarlardaki çıkışlar, bankaların birleşme veya kapanmaya zorlanmaları gibi kısa sürede ekonomide yaşanan büyük finansal sorunlar bankacılık krizi olarak tanımlanabilir. Ayrıca banka sermayelerinin tamamının veya büyük bir bölümünün kaybedilmesi de bir bankacılık krizi tanımına uymaktadır. Bankacılık krizleri, kaynaklarda finansal krizlerle beraber en çok tartışılan konulardandır. IMF' ye üye ülkelerin üçte ikisinin bankacılık krizi yaşadığı veya dörtte üçünü oluşturan hemen hemen 130 ülkenin önemli bankacılık sorunları ile karşılaştıkları ve bu sorunlardan doğan maliyetin 250 milyar doları aşmış olduğu ifade edilmektedir. Bankacılık krizlerinin doğurduğu ekonomik zararlar orta ölçekli bir ülkenin GSMH' si kadar bir rakamdır. Ülkelerin büyüme

hızları genelde %3 ile %5 arasında değiştiği kabul edilirse o ülkede meydana gelen banka krizi kişilerin refah düzeyini düşürüp, milli gelirden düşüşlere kadar gitmektedir. Bu sebepten dolayı bankaları düzenleyen ve denetleyen kurul/otorite birimlerinin risk analizini ve kriz yönetimini iyi yapmaları gerekmektedir.

Dünyada bankacılıkta yaşanmış krizlere baktığımızda birçok ülkede ciddi kayıpların yaşandığı görülmektedir. Bankacılık krizleri ekonomik faaliyetlerin aniden daralmasına sebep olur. Krize giren bankalar mali durumlarını düzeltmek için kredi kullandırdıkları müşterilerinden alacaklarını tahsil yoluna gitmekte ve yeni kredi kullandırmamaktadır. Özellikle bankacılığın önemli finansman sağladığı ülkelerde ekonomik durgunluğa yol açmakta ve bu durgunluk devalüasyon krizine kadar gidebilmektedir. Krizle birlikte faiz oranları yükselmekte olup yatırım maliyeti artmaktadır. Bu dönemde borçlanmaya yüksek faizden riskli kuruluşlar gitmekte ancak tasarrufları verimli yatırımlarda kullanan yatırımcılar faizle borçlanmak istemeyip yatırımlarını ertelemektedirler. Bu durum istihdam sorunu oluşturup milli gelire zarar vermektedir (Üçgün, 2010: 9-10).

Küreselleşme ve finansal piyasaların entegrasyonu sonucu risk hacimleri oldukça artmış, karmaşık birçok ürün ortaya çıkmış ve riskin alınıp satıldığı piyasalar hızla büyümüştür. Sonuçta dünyada 30 yılda 150' nin üzerinde kriz yaşanmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin titizlikle yapılanması gereğinin, geçtiğimiz senelerde yaşanan istikrarsızlıklardan kaynaklandığını görmekteyiz (Alkin v.d., 2008:16).

2.4. Tarihte Bilinen Bankacılık Krizleri

Kalkınma ve yatırım bankalarının ortaya çıkışı 1930' lu yıllardaki Büyük Bunalım ve hemen akabinde yaşanan 2. Dünya Savaşı sonrası savaşta yıkılan yerlerin yeniden inşasına dayanır. Petrol krizi 1970' lerde görülmeye başladıktan sonra ülkeler petrol ihracından elde ettikleri kazançları bankalara yatırmışlardır. Bu yatırımlardan elde edilen kaynaklar, Bretton Woods para sisteminin de çöküşe geçmesiyle birlikte bankacılıkta pek çok yenilenme ve değişikliğe sebep olmuş, yeni ürün ve yeni teknikleri ortaya çıkartmıştır.

Makro ekonomide istikrarın sağlanamaması, sektörün kurumsal anlamdaki kalitesi, dış etkenler, döviz kuru yönetimleri, finansal hoşgörü ve mevduat sigortası gibi uygulamalar bankacılıkta krizlere yol açan faktörlerden olmuştur.

1980'li yılların başından itibaren tüm dünyada birçok bankacılık krizi yaşanmış globalleşen dünyanın etkisiyle de bu krizler arka arkaya birçok ülkeyi etkilemiştir. Bu krizler tüm ülkeleri etkilemekle beraber özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki etkileri hem daha çok olmuş, hem de dikkate değerdir. Sözü edilen krizler, daha çok Latin Amerika ülkeleri, Güneydoğu Asya ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri, Rusya ve Türkiye'de etkili olmuştur.

Latin Amerika ve Afrika' da borç krizleri 1980' li yıllarda görülmüştür. 1990' lı yıllarda ise para krizleri ortaya çıkmıştır. İki veya üç yıllık periyodik ekonomik krizlerin yaşandığı 1990' lı yıllara baktığımızda; 1992 EMS para krizi, 1994-1995 Meksika pezo krizi, 1997 Asya krizi, 1998 Rusya borç erteletimi ve 1998-1999 Brezilya real krizi şeklinde sıralayabiliriz.

Banka hücumları (bank runs), hiç kuşkusuz bankacılık krizleri arasında en kuvvetlisi ve en fazla yıkıcı sonuçlara yol açanıdır ve bankacılığa olan güvenin sarsılması durumunda mudilerin paralarını çekmek istemeleri durumunda ortaya çıkar. Böyle durumlarda ve olası krizlere karşı bankalar tarafından en fazla dikkat edilen müşteri tipi küçük tutarlı mevduat sahipleridir. Büyük tutarlı mevduat sahiplerinin bankalar ile olan ilişkileri oldukça gelişmiştir. Bununla birlikte mevduat tutarı büyüdükçe, mevduatı vadesinden önce çekme maliyeti de artmaktadır. Düşük tutarlı mevduat sahiplerinde panik psikolojisinin daha şiddetli olduğu görülmektedir. Büyük bunalımdan hemen sonra 1933 yılına gelindiğinde ABD' de Glass-Steagall Kanunu çıkartılmış ve bankacılığa olan güvenin oluşturulabilmesi için mevduat sigortası uygulamasına geçilmiştir (Tiryaki, 2012: 115).

İktisatçılar tarafından yapılan incelemeler, gelişmekte olan ülkelerde oluşan finansal krizlerin nedeninin bankacılık sistemindeki yetersizlikler olduğunu göstermiştir. Ayrıca, krizden önce bağımsız ve etkin çalışan bir banka denetim mekanizması olmadığı takdirde bankalardaki temel risk faktörleri olan döviz, faiz, likidite ve kredi riski konularında aşırıya gidebilmektedir.

1997 yılında yaşanan krizde Endonezya'da 78, Güney Kore' de 33, Tayland' da 68 ve Malezya' da 22 tane özel banka ve finans kurumunun faaliyetine son verilmiş veya devredilmiştir. Yine 1998 krizinde Rusya' da 348 bankanın lisansı kaldırılmıştır. 2001 krizinde ise Türkiye' deki özel banka sayısı 14 eksilmiştir. Fakat Brezilya' da 1999 yılında yaşanan döviz krizinden hemen hemen üç sene önce bankacılık sektöründe ciddi iyileştirmeler yapılmış ve bu sayede Brezilya bankaları krizde büyük bir zarar görmemiştir. Buradan yola çıkarak, finansal krizlerde bankacılığın rolünün

çok fazla olduğunu ve bankacılık sektörünün sıkı takip edilerek riskli durumların gözlemlenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Sayısal verilerden yola çıkarak finansal krizlerin önceden tahmin edilmesi oldukça zordur fakat, sermaye yeterlilik oranı, sorunlu kredi oranı, banka kredilerinin sektörel yoğunlaşması, döviz pozisyonları ve banka sahibi kişilerin şirketlerine kullandırılan kredilerin toplam krediler içindeki payı gibi göstergeler kullanılabilir (Özel, 2008: 187-190).

2.5. Türkiye’ de Banka İflasları ve Krizleri

Bütün dünyayı saran 1929 bunalımı ülkemiz bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Bu dönemde bir kısmı Osmanlı döneminde bir kısmı da cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan çok sayıda yerel banka ile bazı yabancı bankalar faaliyetlerini durdurmuşlardır. Bu bankaların faaliyetlerini durdurmalarından sonra ülkemizdeki banka sayısı 1932 yılında 60 iken 1945 yılında 40 a düşmüştür. 1960-1964 seneleri arasında ciddi oranda bankanın faaliyeti sona ermiş ve bu bankalar tasfiyeye girmişlerdir. Özellikle 1960 lı yılların başında Tedrici Tasfiye Fonu çerçevesinde faaliyetleri durdurulan ve tasfiyeye tabi tutulan 7 banka, bankacılık sistemimizdeki ilk kriz örneğini yansıtmaktadır. Bir çok bankanın 1980’ li yıllarda parasal yapısında zayıflık görünmesinin sebepleri arasında banka sahiplerinin iflası, serbest faiz yöntemi, bireysel bankaların uygulamaları ve yönetim stilleri sayılabilir. Mevduatın bankalar arasındaki dağılımının değişmesi 1982’ de yaşanan krizin bir sonucudur. Mevduat kriz döneminde özel bankalardan kamu bankalarına doğru kaymıştır ve uzun bir süre bu etki devam etmiştir (Karacan, 1997: 175-177).

1990’ larda makroekonomik dengesizlikler ve finansal kırılganlıklar Türkiye Ekonomisinin genel görünümünü oluşturmaktadır. Krizlere sebep olan faktörleri şöyle sıralamak mümkündür; enflasyonun yüksek ve sık değişebilir olması, dengesiz büyüme, iç borçların kontrol altına alınamaması, öncelikle finansal piyasalarda ve tüm yapıyı ilgilendiren sorunlara sürekliliği olan çözümler bulunamaması. Bankacılık sektörü de 1990’lı yıllarda yapısal problemler yaşamıştır. Örneğin kredilerin sektör içerisindeki toplam aktifler içindeki payı 1990 yılında % 47 iken, 2000 yılında % 33’ e gerilemiştir. Yine aynı şekilde kredi/mevduat oranı 1990 yılında %84 iken 2000 yılında %51’ e inmiştir. Ayrıca 1990’ lı yıllarda bankacılıkta, risk ve kurumsal yönetim uygulamaları yetersiz kalmış, sonuçta bankacılık sistemi likidite, faiz ve kur risklerine karşı aşırı duyarlı hale gelmiştir. 2000’ lerin başında Türkiye Ekonomisi, yapısal

olarak cari işlemler açığı veren ve bu nedenle döviz finansmanı ihtiyacı olan bir konumdaydı. Uluslararası likiditedeki dalgalanmalardan aşırı derecede etkilenen Türkiye, Kasım 2000’de ve Şubat 2001’de sermaye çıkışının hızlanmasıyla ciddi krizlerle karşılaşmıştır. 2000 yılının kasım ayının ikinci yarısında faiz oranları önemli ölçüde yükselmiş, yurtdışında büyük montanlı sermaye çıkışları görülmüş, Merkez Bankası rezervleri süratle azalmış, hisse senedi fiyatlarında etkili ve sert izlenmiş ve orta ölçekte bir banka sistem dışına alınmıştır. Tüm bu gelişmeler daha sonra 2000 Kasım-2001 Şubat krizi olarak adlandırılmıştır.22 Şubat 2001’ de dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Merkez Bankası dalgalı kur sistemine geçtikten sonra, ödemeler sistemini işler duruma getirebilmek için piyasadaki TL talebine cevap vermeye başlamış ve bunun neticesinde kısa vadeli faiz oranları %80’ lere düşmüştür.

Merkez Bankası’ nın döviz kurları ve likidite konularında izlediği yöntemlerde 2008’ de dünya genelinde yaşanan finansal krizin de etkisi olmuştur. 2001 krizinden itibaren Merkez Bankası tarafından geliştirilen ve para piyasasının aktif çalışmasında rolü oldukça fazla olan bu yöntemleri;

- Bankalar arası Para Piyasası’ nda likiditenin son makamı olarak bankaların gün sonu likidite ihtiyaçlarını teminat karşılığı olmak koşuluyla sınırsız olarak sağlamak,
- Hazine Müsteşarlığı ihalelerinden alınan tutarın %7’ si ile sınırlı kalmak koşuluyla piyasa yapıcı bankalara likidite imkanı sağlamak,
- Munzam karşılıklar rasyosunda piyasa likiditesine yardımcı olacak düzenlemeler yapmak,
- Enflasyon ve kur risklerine karşı piyasaları sürekli olarak ikaz etmek ve riskten korunmak için kullanılan araçların kullanım kapsamını genişletmek,
- Savaş, terör saldırısı gibi dış kaynaklı krizlerde piyasa dalgalanmasını önlemek ve likidite desteği sağlamak şeklinde sıralamak mümkündür (Durmuş v.d., 2015: 199-205).

2.6. Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Sermaye Yeterliliğinin Önemi

Krizler dünya genelinde ortaya çıktığında kısa sürede yayılır ve ekonomide kayıplara neden olur. Bu sebeple diğer sektör krizlerinden daha önemli bir yere sahiptir.

Bankacılık sektörü sistemik risk taşıdığı için yalnızca bir bankada yaşanan kriz bile kısa zamanda yayılabilmektedir. Bu sebeple tüm ülkelerde diğer sektörlere kıyasla bankacılık sektöründe yapılan düzenlemelerin üzerinde itina ile durulmakta ve önem verilmektedir. Risk seviyesine bağlı olarak ölçülen sermaye yeterliliği düzenlemeleri tam da bu istikamette yapılan çalışmaların en önemli ögesidir. Bir bankanın emniyetli bir mekanizmaya sahip olduğunun en önemli göstergelerinden biri olan sermaye yeterlilik oranı, her türlü risk unsuruna karşı oluşabilecek zararı önlemek için oluşturulmuştur. Buradan yola çıkarak, bankanın sorumluluklarını yerine getirirken ortaya çıkabilecek risklere karşı sermayenin koruyucu olduğunu söyleyebiliriz. Sermaye yeterlilik oranı, bir bankanın karşılaşılabileceği piyasa dalgalanmaları, idari yanlışlar gibi sorunlardan doğan kayıplara ve olası her riske karşı bankayı garanti altına almaktadır.

Bankacılık sektöründe yaşanan krizlerin en önemli sebeplerinden biri sermaye yetersizliğidir. Bu sebeple sermaye yeterlilik oranı, banka alt yapısının sağlıklı olup olmadığının belirlenmesindeki en önemli göstergedir.

Sermaye yeterlilik oranı, bir bankanın karşılaşılabileceği tüm riskleri göz önünde bulundurarak gerek piyasa dalgalanmaları gerekse de yönetim hataları gibi sorunlardan kaynaklanabilecek kayıplara karşı bankayı güvence altına alır. Bundan dolayı ekonomik açıdan önemli bir güven unsurudur.

Alınan riskler arttıkça tutulması gereken sermaye miktarı da artacağı için, banka sermayelerinin işlevi kredi sözleşmelerindeki teminatlara da benzetilebilir. Burada banka sermayesi mevduat sahipleri için teminat görevini üstlenmekte ve taşınan risk düzeyine bağlı olarak artan bu teminat, bankaların risk alma eğilimini azaltmaktadır.

Sınırlamalar olmadığı takdirde bankaların yatırımlarını riskleri yeterince göz önünde bulundurmadan gerçekleştirmeleri söz konusu olabilmektedir. Sermaye yeterlilik düzenlemeleri, rekabette oluşabilecek bankalar arası fırsat eşitsizliğinin de

önüne geçmektedir. Çünkü sermaye yeterliliği gereksinimi banka yatırımlarının sadece parasal büyüklüklerine göre değil, alınan pozisyonların risk derecesine göre belirlenmektedir. Bu sayede, sermayesine oranla çok yüksek risk alarak yatırım yapan ve böylelikle hem içinde bulunduğu sektörü hem de tüm ekonomiyi tehdit eden bankaların önüne geçilebilmektedir (Ayan, 2007: 25-26).

2.7. Bankaların Regülasyonu (Düzenlenmesi)

Öncelikle düzenleme terimi, firmaların veya bankaların uyması gereken belirli ilkelerin belirlenmesini ifade eder. Bunlar uygun düzenleyici kurum tarafından öngörülen bir dizi yasa, kural veya mevzuat olabilir. Diğer yandan denetim, firma ve bankaların davranışlarının genel gözetimini ifade eder. Ekonomik ve sosyal alanda yapılan tüm çalışmaların siyasi arenadan bağımsız yönetim kurulları tarafından düzenlenip denetlenmesi demektir regülasyon.

Bankalar, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde en yoğun şekilde düzenlenen ve denetlenen kurumlardır. Banka regülasyonlarının uzun bir tarihi geçmişi vardır. Hükümetler, uzun yıllar boyunca geniş bir regülasyon dizisini uygulamaya koyup işletmişlerdir: Bunlar, piyasaya giriş çıkışların sınırlanması, kredi ve mevduat oranları üzerine getirilen sınırlar, zorunlu rezerv ya da düzenlemelerdir. Hemen hemen her ülkede Merkez Bankalarının yanı sıra ve onlarla bağlantılı olarak, bankaları düzenlemek için bankacılık ajansları/kurumları oluşturulmuştur. Bu kurumlar da, yukarıda belirtilen sınırlamaları gerçekleştirici roller üstlenmiştir. Çağdaş bankacılık regülasyonları ise çok daha karmaşık bankacılık problemlerine karşı, daha gelişmiş, daha zengin yeni düzenleyici araçlar seti ile tasarlanmıştır. Bu gelişme/tasarlama süreci, küreselleşmeyle birlikte, hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde devam etmektedir.

Hükümetler, banka regülasyonu yoluyla piyasanın daha etkin işleyişini sağlamak, yani bankaların finansal olarak daha güçlü olması ve iyi yönetimlerini sağlamak amacıyla müdahale etmektedirler. İkinci bir amaç ise, halkın finansal hizmetlere erişmesinde fırsat eşitliğini ve adaleti sağlamaktır. Kamunun bir diğer amacı ise, kendisinin de finansal kesimden aldığı pek çok hizmet nedeniyle düzenlemelere gerek duymasıdır. ABD’de regülasyon kavramı, güvenlik ve sağlamlık regülasyonunu (safety and soundness regulatory) ifade etmektedir. Regülasyonun en temel amacı piyasa etkinliğini arttırmak olarak kabul edilince, regülasyon da piyasada

ortaya çıkan piyasa başarısızlıklarının azaltılması veya düzeltilmesi olarak kabul edilmektedir.

Bankacılıkta düzenleme ve denetleme konularının ana fikri olan “yardımcı el” görüşü, devletin aracısız olarak bankaların gözlenmesinde aktif rol alabileceğini söyler. Buna göre devletin yapacağı kuvvetli denetim ve düzenlemeler ile bankacılıkta tesirli kararlılık sağlanabilir. Bu düşünceye sıcak bakmayan görüşler de elbette vardır. Örneğin siyasetçilerin imtiyazlı bir takım sektör veya kişilere üstünlük temin edebilmek için baskı kurabileceği ve bu sebeple ilgili kuruluşların özgür yapısının tartışılacağı düşünülmektedir (Gündoğdu, 2017: 69).

Düzenleme ve denetlemenin kurumsal yapısıyla ilgili çok sayıda ülkede farklı görüşler ortaya atılmıştır. Milletlerarası tecrübeler, ülkelerin mali yapılarının özelliğinden dolayı pek çok kurumsal düzenleyici yolun varlığını gösterir. Dünyaca onaylanmış belirli bir prototip olmamakla birlikte; dünya finansal piyasalarında son zamanlarda izlenmekte olan görüş finansal kuruluşların denetim ve düzenlenmesi yetkisinin yalnızca bir kuruma verilmesi şeklindedir. Böylelikle kurumlar arası görüş ayrılıklarını ortadan kaldırarak daha dinamik, daha sistemli, ilerlemelere hızlı yanıt veren ve yarışta öne geçebilen bir yapının ortaya çıkması hedeflenir.

Dinamik gözetim ve denetim sağlıklı bir bankacılık sektörü için gereklidir. Bankaların sahip oldukları risklere karşılık olarak gerekli sermayeye sahip olabilmeleri ve güvenilen ortamlarda etkinliklerini sürdürebilmeleri gözetim ve denetim fonksiyonunun ana maksadıdır. Dinamik gözetim ve denetim kendiliğinden temin edilemeyecek bir kamu hizmetidir.

Banka denetimi geniş anlamda dört evreden oluşan bir süreç olarak tanımlanabilir. Bunlar lisans verme, denetim, kısıtlama veya cezalandırma ve kriz yönetimidir. Bu süreç Merkez Bankası'nın “Son Kredi Veren Mercii” olma özelliğini, mevduat sigorta planını ve banka iflas muamelelerini içermektedir.

Banka düzenlemeleri ise, yasaları yapanların oluşturduğu yasalar ve işin ehli otoritelerin kanuna uygun enstrümanları ve kuralları oluşturması olarak tanımlanabilir. Ulusal düzeyde işin ehli otoriteler maliye ve hazine bakanlığı aracılığı ile hükümet, Merkez Bankası ve diğer banka denetim kurumları olarak tanımlanabilir. Banka düzenlemeleri, kendi kendini düzenleyen ve denetleyen özel organizasyonların, birliklerin yarattığı kurallar olarak da tanımlanabilir. Ticari bankalar ile ilgili yasal

düzenlemeleri üç gruba ayırmak mümkündür: Yapısal Düzenlemeler, Parasal Düzenlemeler ve Gözetim.

Düzenlemeler biçim bakımından oldukça ayrıntılı kararlar ve değişik dinamiklere sahip tüzel metinlerden oluşur. Düzenlemeler temelde kanun olarak çıkartılır ve anayasa tabanlıdır. Kanunların tanıdığı haklarla sınırlı olmak koşulu ile Bakanlar Kurulu Kararları, Yönetmelik, Genelge, Tebliğ ve Yönetimsel Kararlar gibi alt düzenlemeler şeklinde yayımlanırlar. Detayda bir çok karar düzenleme şeklinde vasıflandırılabilir. Mesela bugün geçerli olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 169 madde ve 23 geçici maddeden oluşur. Ayrıca bankacılık düzenlemelerinin içeriğinin temelini BDDK tarafından yayımlanan bir çok yönetmelik oluşturmaktadır.

Küresel ekonomideki gelişmeler ve serbest ekonomi kurallarının uygulamaya konulması ile finansal sistemde bazı kırılmalıklar oluşmuştur. Özellikle 1970'li yılların petrol krizi ve doksanlı yılların yerel krizleri (Rusya ve Uzakdoğu) finansal kurumları derinden etkilemiştir. O nedenle de uluslararası bankacılık alanında bazı regülasyonlara gereklilik duyulmuştur. Ekonomi literatüründe "BASEL" olgusu böylesi bir zorunluluktan doğmuştur. Hele kültürel ekonomide büyük deprem oluşturan "2008 küresel kredi krizi" bu gerekliliğin ne kadar doğru olduğunu göstermiştir.

2.8. Bankacılıkta Düzenleme ve Denetleme İhtiyacının Nedenleri

Bankacılık ve finans sisteminde asimetrik bilginin - bir ekonomik aktörün sahip olduğu bilgiye diğerlerinin eşit ölçüde sahip olmaması - var olması nedeniyle regülasyonun gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

Mal varlıklarından çok daha fazla mevduatı yönetmek durumunda olan bankaların gözetim ve denetimi bir zorunluluk haline gelmektedir. Oldukça ayrıntılı ve çok taraflı bir denetimden geçmelerinin sebepleri etkinlik alanlarının kamuoyu olması ve itimat bahsidir. Örneğin bankacılık sistemi domino taşlarına benzetilirse; bir modülün itimatını yitirmesi demek düzenin tamamen işlevini kaybetmesi anlamı taşır ve bu hiç umulmadık bir anda paniğe sebebiyet verebilir. Bu sebeple bankacılık sisteminin yoğun denetim adımlarından geçmesi gereklidir.

Bankacılığın işlevi iki esasa dayalıdır. Kendilerine teslim edilen tasarrufların muhafaza edilmesi ve bu tasarrufların aktif ve randımanlı olarak iktisadi gereksinimler istikametinde değerlendirilmesidir. Bankacılığın ve bankaların gereken

düzenlemeleri yapmasını zorunlu kılmak ve tatbik edilmesini denetlemek, bu iki esasın eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi için gereklidir. Bankaların devlet tarafından denetlenme sebeplerinden biri de biriken tasarrufların hangi alanlarda değerlendirildiğini bilmek istemesidir (Çolak, 2003: 55).

Mevduat sahiplerinin korunması bankaların güven kazanma yollarından en önemlisi olmakla birlikte yapılacak bankacılık düzenlemeleri ile gereken güvenin kazanılması sağlanır.

Bankalar, uyguladıkları finansal aracılık hizmetiyle ve ülkedeki atıl fonlar vasıtasıyla optimal düzeyde sermaye birikimi oluşturmakta ve verimliliği artırarak ekonomideki ilerlemeye destek olmaktadır. Ayrıca bankalar fiyat işleyişine yön vererek kaydi para oluşturmakta ve paranın sirkülasyondaki tutarını etkilemektedirler. Bankaların finansal bölümlere sunmuş oldukları ödeme faaliyetleri ekonomik yapıya tesirli olması açısından oldukça önemlidir (Kaya, 2012: 4).

Asimetrik bilgi sorunundan sonra bankacılık sektörünün denetlenmesi ve düzenlenmesinin bir diğer hedefi ise rekabet ortamının optimum seviyede elde edilmesidir. Böylece tekeli engellenmesiyle mevcut durumun suistimal edilmeden aşırı karın önüne geçmek hedeflenir. Rekabete ters düşen halleri çözmek için bankacılık sektöründe toplam aktifler, toplam mevduat ve toplam krediler içinde ilk beş ve ilk on bankanın sektörün toplam aktifi, toplam mevduatı ve toplam kredileri ile karlılık oranlarına (aktif ve öz kaynak karlılığı) hesaplanmalıdır. Yani kısaca bankacılıkta yoğunlaşma ve karlılık oranları hesaplanmalıdır diyebiliriz (Er, 2009: 235).

Regülasyonun en çok görüldüğü sektör bankacılık sistemidir. Bunun sebebi banka ve finans kuruluşlarında yaşanacak olumsuzlukların tüm finansal düzeni etkileyecek olmasıdır. Bankacılık sektörünün büyük bölümünde böyle durumlar yaşanması ekonominin genelinde mali alt yapıyı derinden sarsarak tahrip edici neticeleri doğurabilir (Gündoğdu, 2017: 75).

Bankacılık sisteminin düzenleme ve denetiminde üç kavramın birbirinden ayrılması gerekmektedir. İlki olan düzenleme (regulation) spesifik davranış kurallarının konulması anlamına gelir. İkincisi gözetim (monitoring) olup kurallara uyulup uyulmadığının gözetimini yapmaktır. Denetim (supervision) ise mali kuruluşlara ve bankalara daha genel anlamda yapılan denetlemedir.

Bankacılık sisteminin gözetim ve denetiminin etkinleşmesini sağlayacak ön koşullar BIS (1997) raporunda aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

- Sağlam ve sürdürülebilir makroekonomik politikalar
- İyi gelişmiş bir kamusal alt yapı
- Etkin bir pazar disiplini
- Bankalardaki sorunların etkin çözümü için prosedürler
- Uygun düzeyde sistemik koruma sağlayacak mekanizmalar.

Bu unsurların sağlanması ile etkin bir gözetim ve denetim sistemi oluşturulabilir. Makroekonomik koşulların sağlam olmadığı ve sürdürülebilir bir politika olmadığında bankacılık sisteminin genel olarak sistemik risklere karşı korunması mümkün olmaz (Goldstein v.d., 1999: 51-52).

Bankacılık sektöründe düzenlenme sebeplerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- Mali düzende olan itimatın ortadan kalkarak kararsızlık ve dengesizliğin yaşanması,
- Sermaye özelinde bakacak olursak sistemde var olan sermaye seviyesinin altına inildiği durumlarda likidite riskinin artması,
- Rekabetin eşit olmaması,
- Risk ve sermaye yeterliliğinin ölçümü için gerekli geniş kapsamlı yöntemlerin olmaması sebebiyle ön görülemeyen risklerin oluşması,
- Batık bankaların çoğalması ve bunun küresel ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri,
- Topluma gerçek ve saydam olmayan bilgilerle ışık tutulmamasından dolayı krizlerin oluşması,
- Bankaların uluslararası faaliyetlerini yürütürken bağlı oldukları belirli kuralların olmamasının fırsat eşitsizliğine yol açması,
- Uluslararası, özgür ve merkezi denetlemenin eksik olması,
- Riskli yatırım alanlarının daraltılmaması,
- Bankaların sunmuş oldukları hizmetlerle yürüttükleri aracılık faaliyetleri arasında açık bir sınır olmaması (BIS, 2000).

Bankacılık kesimi hem yerel hem de uluslararası alanda kurallara bağlanmıştır. Uluslararası kuralların geliştirildiği Basel kriterleri yürürlüktedir. Bankacılık kriterleri Basel düzenlemeleri sonucunda küreselleşmiş olup bu kurallara uymayan ülkelerin ve bankaların küresel sistemde yer ve pay alması oldukça zorlaşmıştır (Eğilmez, 2019:120-124).

2.9. Düzenleme Türleri

Banka düzenlemesi, aşırı riskten kaçınarak bankaların ödeme gücünü korumayı amaçlamaktadır ve mevzuat, rezerv gereklilikleri, sermaye gereklilikleri, bankaların yapabileceği yatırım türlerine ilişkin kısıtlamalar dahil olmak üzere bir dizi kategoriye ayrılmaktadır. Düzenleme, bankaların mudilerini ve diğer alacaklılarını korumak için genellikle varlıklarının yüzdesi olarak ifade edilen asgari bir net değeri korumasını gerektirmektedir.

Bankacılık düzenlemelerinin amaçlarını yatırımcıları korumak, sosyal refah, sistemik riskin önlenmesini ve verimli olmayı sağlamak olarak sıralayabiliriz. Bankacılık sektöründe genel olarak istikrarın sağlanması için 8 tür yardımcı düzenlemeden bahsetmek mümkündür. Bu düzenlemeler Őunlardır (Allen v.d., 2001: 1-58):

- Varlıkların sınırlandırılması
- sermaye yeterlilik koşulu
- mevduat sigortası
- uyum ve uygun giriş testleri
- mevduat faiz tavan oranı
- disponibilit  (kasada nakit bulundurma zorunluluğu)
- zorunlu düzenlemeler
- hizmet ve ürün alanlarında getirilen sınırlamalar.

En önemli bankacılık düzenlemelerini Basel kuralları, karşılık ayırma, sermaye ve likidite olarak sıralamak mümkündür. Bu nedenle sözü edilen bu araçları bankacılık düzenlemelerinin çözümlenmesi için kullanmak zorunlu olmaktadır. Bahsedilen düzenleme araçlarının sayısal değerlerinin hesaplanması ve buradan yola çıkararak bankacılık sistemine ait bilançonun yorumlanabilmesi için 1990' dan bu yana kullanılan rasyolar aşağıdaki gibidir (Tiryaki, 2012: 156).

- **Sermaye Tedbirleri** : Birinci KuŐak Sermaye Oranı;  zkaynaklar/Toplam Aktif
- **Likidite Yaklaşımı** : Birinci Derece Likit Aktifler; Nakit Değerler, Merkez Bankası, Piyasalar, Bankalar ve Ters Repo İŐlemlerinden Alacaklar toplamından oluşmaktadır.
- **Karşılık Politikası** : Toplam Karşılıklar /  zkaynaklar; (Takipteki Krediler Karşılığı+Diğer Karşılıklar)/ zkaynaklar

- **Zorunlu Karşılıklar** : Zorunlu Karşılık/Yabancı Kaynaklar

3. BASEL II

3.1. Basel Nedir?

1930' da İsviçre' bin Basel kentinde Uluslararası Ödemeler Bankası anlamına gelen BIS (Bank of International Settlements) kurulmuştur. Adından da anlaşılacağı üzere kuruluş amacı uluslararası ödemeler sistemini düzenlemektir. Yönetim kurulu 17 üyeden oluşmakta olup bunların 6' sı ana üyedir. Ana üyeler ; Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanlarıdır. Gelişmiş ülkelerin merkez bankalarından oluşan ana üyelerin kendi ülkelerinden seçeceği 6 ek üye daha bulunmaktadır. Ayrıca seçimle göreve getirilmiş 5 üye ülke daha vardır. Bu üyeler ise Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre' dir. 1974 yılına gelindiğinde Basel Komitesi kurulmuştur. Bu komite bankacılık sektöründeki düzenleme ve denetlemeye bir standart getirmek için gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerince oluşturulmuştur. İlgili komite 1988' de, bankaların mali yapılarının oluşabilecek krizlere karşı sağlamlığını amaçlayan ilk kararını açıklamıştır. Bu karara göre bankaların sermayelerinin riskli aktiflere oranı %8' den az olmamalıydı. Sermaye yeterlilik oranı kavramı bu şekilde ortaya çıkmış ve tüm dünya ülkelerinin bankalarının ortak standartlarda çalışması hedeflenmiştir (www.bis.org).

3.2. Basel Komitesi

BASEL Bankacılık Denetleme Komitesi, Bretton Woods sisteminin 1973 senesinde döviz kurları sistemindeki bozulmadan kaynaklı çöküşünden sonra yaşanan finansal pazardaki karışıklıkta ortaya çıkmıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşünden sonra birçok banka büyük döviz kayıplarına maruz kalmıştır. 26 Haziran 1974 senesinde Batı Almanya'nın birleşik bankacılık denetim bürosu, Bankhaus Herstatt bankasının döviz riski sermayesinin üç katına ulaştığı gerekçesiyle bankacılık lisansını iptal etmiştir. Almanya'nın dışındaki bankalarda Herstatt ile yaptıkları anlaşma

sonucunda çok büyük kayıplar yaşamışlardır. Bu durum uluslararası bir boyutta kargaşaya sebebiyet vermiştir. 1974 senesinin Ekim' inde New York'taki Franklin National Bank yaşadığı yüksek montanlı döviz kayıpları sebebiyle kapılarını kapatmıştır. Uluslararası finansal pazarlarda yaşanan bu ve başka bozulmalardan dolayı G10 ülkeleri (ABD, Belçika, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada ve Almanya ve İsveç'in merkez bankaları) yöneticileri 1974 yılının sonlarına doğru Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Komitesi (A committee of banking regulations and supervisory practices) adında bir komite kurmuşlardır. Daha sonra bu komite bankacılık düzenlemeleri için BASEL Komite olarak adlandırılmıştır. Komite bankacılık denetimi ile ilgili konularda üye ülkeler arasındaki düzenli bir iş birliği yaratmak için bir forum olarak tasarlanmıştır. Komitenin eskiden ve günümüzde amacı denetleyici bilgi birikimini arttırarak dünya çapında bankacılık denetim kalitesini arttırmak, finansal istikrarı geliştirmek ve sağlamaktır. Bankaların düzenlenmesi ve yönetimi ile ilgili en asgari düzeydeki standartları belirleyerek, denetleyici konuları, yaklaşımları ve teknikleri paylaşarak, sınır ötesi işbirliğini ve ortak anlayışı geliştirmek ve ilerletmek için bankacılık ve finans sektöründe yaşanan gelişimlerle ilgili bilgi değiş tokuşu yaparak, küresel finansal sistemiyle ilgili mevcut ve ortaya çıkan yeni riskleri belirlemeye yardımcı olmaktır. Ayrıca çeşitlenen finans piyasasının zorluklarını ele alan bu komite standartları belirlemek için başka yapılarla da çalışmaktadır. 1975 yılının şubat ayında yapılan ilk toplantısından bu yana yılda üç ya da dört defa toplantı yapılmaktadır. Bir G10 organı olarak hayata başladıktan sonrasında komite 2009 ve 2014 yıllarında üyeliğini geliştirmiş ve şu anda yirmi sekiz tane yargı alanı içermektedir. Komite aynı zamanda "Merkez Bankası Başkanı ve Denetleme Başkanları" adı altında bir organa daha sahiptir. Bu organ da merkez bankasının yöneticileri ve merkez bankası olmayan üye ülkelerden gelen denetim otoritelerinin yöneticilerinden oluşmaktadır. Komitenin kararlarının hiçbir yasal yaptırımı yoktur. Aksine komite ulusal otoritelerin uygulamalarına yönelik denetim standartlarını belirlemekte ve onlara rehber niteliğinde tavsiyelerde bulunmaktadır. Komite belirlemiş olduğu standartların tam zamanında ve tutarlı bir şekilde uygulaması için üye ülkeleri teşvik etmektedir (www.bis.org).

3.3. Basel I ve Sermaye Gerekliliği

Daha güvenli ve daha sağlam bir bankacılık sistemini yerleştirmek için regülatörler, uzun zaman “uygun” minimal bir sermaye seviyesinin belirlenmesini araştırdılar. 1950-1970 arasında farklı aktif kategorileri için farklı minimum sermaye seviyelerini hesaplamayı amaçlayan formüller geliştirildi. Fakat çeşitli finansal yenilikler, bu formülleri geçersiz ve faydasız hale getiren 1981’den itibaren ABD’deki banka regülatörleri, açık bir sermaye oranını devreye soktu. Buna göre regülatörler, “birincil sermayenin aktiflere oranının minimum %5,5 ve toplam sermayenin aktiflere oranının ise minimum % 6 olarak belirledi. Birincil sermaye, (adi hisse senedi ve sürekli imtiyazlı hisse senetleri sahiplerinin öz sermayesi + dağıtılmamış karlar + sermaye rezervleri) toplamını; “Toplam sermaye” ise, (Birincil sermaye + İkincil borçlar ve teminatsız tahviller + diğer imtiyazlı hisseler + zorunlu çevrilebilir tahviller) den oluşmaktadır.

1988’de, Bank for International Settlement (BIS) bünyesinde yapılandırılmış olan ve G10 ülkeleri Merkez Bankaları ve regülatörlerinin oluşturduğu Basel Komitesi, uluslararası bankalar arasında denetim-düzenleme koordinasyonu oluşturma ve uluslararası finansal istikrarın sağlanması amaçlarıyla Basel Uzlaşısı denilen (daha sonra Basel I adıyla anılan) bir anlaşma zemini oluşturdular. Dört bölümden oluşan Basel Uzlaşısı ile, bankaların farklı aktif setlerinin risklerin heterojenliği dikkate alan ve katılımcı tüm ülke bankalarının uyacağı standart bir yeni seviye belirlendi (www.bis.org).

3.4. Basel II’ nin Ortaya Çıkışı

Finansal piyasalarda yaşanan her yeni çalkantı kriz olmasa da gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri daha fazla etkilemektedir. Gelişmekte olan bir piyasa ekonomisine sahip olan ülkemizde de yıllar boyunca çeşitli krizler yaşanmıştır. Geçen yıllar boyunca Basel kriterlerinin de yenilenmesi söz konusu olmuştur (Durmuş v.d., 2015: 48).

Finansal pazarda yaşanan gelişmeler ile işlemlerde ortaya çıkan kompleks yapı, Basel I kriterlerinin yetersiz kalmasına sebep olmuş ve Basel II standartları ortaya çıkmıştır.

Bankacılık sektörü Basel I kriterleri sayesinde güçlenmiştir. Fakat içeriğinin yalnızca sermaye yeterliliğinden oluşmuş olması, sektörün çoğalan ihtiyaçlarına süratle yanıt veremiyor olması ve ekonomik sorunların yaşanıyor olması standartlara düzenleme getirilmesini zorunlu kılmıştır (Durmuş v.d., 2015: 48).

Risk ölçümü ve önüne geçilmesi hususlarında Basel I kriterleri oldukça eksik kalmış olmakla birlikte denetim evresine de gereken önem verilmemiştir. Yeni süreçle birlikte yaşanacak muhtemel olumsuzluklar evvelce belirlenip önüne geçilmesi sağlanacak dolayısıyla risk yönetimi konusunda yapılan tüm çalışmaların her adımı ayrıca takip edilebilecektir. Böylece denetimin, risk yönetim sisteminin kapsadığı bir husus olarak ön plana çıkması sağlanacaktır (Ayan, 2007: 36).

Basel II kriterleri sayesinde riskler, meşru öz kaynak ihtiyaçlarıyla senkronize olmuş, risk ölçümü ve idaresindeki gelişmeler göz önünde bulundurularak içeriği daha geniş bir yaklaşım oluşturulmuştur. Böylece mali yapının emniyeti ve dayanıklılığı desteklenerek rekabet eşitliği kolaylaştırılmaya devam etmiştir. Basel II kriterleri ile komplikelik seviyesi geniş yelpazeye sahip olan uluslararası bankalara yoğunlaşmıştır (BDDK, 2008).

1999 Haziran' da ilk metni yayımlanan Basel II kriterlerinin 2001 yılında 2. ve 2003' te 3. istişare metni duyurulmuştur. Basel II metni 2004 Haziran' da ilan edilmiş, 2005 Kasım' ında yeniden düzenlenmiştir. AB ülkeleri standart yönteme 2007 Ocak' ta, ileri yönteme şse 2008 Ocak' ta geçmiştir.

Basel II metniyle her ülkenin insiyatifine bırakılan milli tatbik tercihleri sayesinde herkese tek beden elbise yaklaşımından uzaklaşılacağı tahmin edilmektedir. Basel II' nin aktifliği ülkelerin milli koşullarına en uygun seçenekleri bulup uygulamasıyla mümkün olacaktır. Bahsi geçen ülkelerin kamu kurumlarının üye olduğu bir kuruluş olan Basel Komitesi' nin herhangi bir resmi statüsü ve yaptırımı bulunmamaktadır. Dünya geneli komitenin oluşturmuş olduğu çoğunlukla manipülatif referanslardan oluşan prensipleri kabul etmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi' nin tanzim ettiği çalışmalarda komitenin referansları göz önünde bulundurulmuştur (BDDK, 2008).

Mevcut risklerini bilançolarında almış oldukları önlemlerle daha az gösterebilen bankalar, yürütmekte oldukları işleri gerekenden daha az sermaye ile yapabilmişlerdir. Bu durum bankacılıkta risk yönetiminin sermaye yeterliliği kaideleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini göstermiştir (Ayan, 2007: 36).

Basel II metni, ekleriyle birlikte 250 sayfa ve dört bölümden oluşmaktadır. Mutabakatın tatbik edileceği sahalarda birinci bölümde belirtilmiştir. İkinci bölümde sermaye yeterliliği konu başlığında yapılan esas reformlar ve detaylı izahlar yer almaktadır. Kredi riski, operasyonel risk ve ölçüm metotları bu bölümde detaylıca incelenmiştir. Bununla birlikte üçüncü bölüm Denetimsel Teftiş Prosesi'ni, dördüncü bölüm ise Pazar Disiplini'ni kapsamaktadır (Sayım, 2006: 31).

3.5. Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na (Basel II) Geçiş İlişkin Yol Haritası

Türkiye Bankalar Birliği'nce oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi, 26 Eylül 2003'te oy birliği ile bu metni kabul etmiştir.

Sermaye yeterliliği ile ilgili düzenlemeler, Basel Komitesi tarafından 1988'de çıkartılmış ve 1992'de uygulanmaya başlanmıştır. Sermaye yeterliliğini kredi riski ve piyasa riskine göre hesaplayan "Capital Accord" (Sermaye Direktifi) isimli bu düzenleme, 1996'da yeniden gözden geçirilmiş olup, operasyonel risk de sermaye yeterliliği hesaplamasına eklenmiştir. Böylece kapsamı genişletilen yeni sürüm, Basel II "International Convergence of Capital Measurements and Capital Standards: A Revised Framework" (Sermaye Ölçümleri ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Benzeşimi: Gözden Geçirilmiş Çerçeve) olarak adlandırılmıştır. 1999'da başlanan çalışmalar Haziran 2004'te tamamlanmış ve 2007'de önce üye ülkelerde ardından da diğer ülkelerde uygulamaya geçilmesine karar verilmiştir (BDDK, 2003).

Basel II sürecine girerken yapılması gerekenler;

- Bankaların taşıdığı risklerin ölçümünün iyi yapılabilmesi için çalışma dallarını Basel II'ye uygun bir şekilde oluşturmaları, bu doğrultuda hesap ve kayıt düzenlerinde değişikliğe gitmeleri,
- Kredi riskinin ölçülmesinde dışardan derecelendirme kuruluşlarının atayacağı dereceler dikkate alınacağı için Türkiye'de yerel veya yurt dışı kökenli kredi derecelendirme kurumlarının tesis edilmesi,
- Kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski ölçümlerinin istatistiksel olarak basitse yapılmasını sağlayacak bilgi depolarının oluşturulması, olmak üzere bazı planlamalar yapılmıştır (Alkin v.d., 2008: 30-31).

3.6. Basel II Amaçları

1988 yılında yapılan düzenlemelerin hedefleri muhafaza edilmek koşuluyla, 2001' in Ocak ayında gözden geçirilmiş yeni bir metin duyurulmuştur. Basel Komitesi' nin sermaye yeterliliğinde yapmış olduğu bu yenileme gözetim ve denetim amaçlarına ters düşmeyecek şekilde düzenlenecektir. Bu bağlamda yayımlanan bu yeni metin;

- Mali düzende emniyeti ve dayanıklılığı özendirmeye devam etmeli ve bu sayede yeni sermaye düzenlemesi en azından var olan sermaye genel seviyesini korumalıdır,
- Rekabet eşitliğinin çoğaltılması sürdürülmelidir,
- Risklerin incelenmesi daha geniş bir kapsamda ele alınmalıdır.
- Uluslararası hizmet veren bankalara ağırlık verilmeli ve ana prensipler gelişimini tamamlamış ileri seviyede değişik komplike işlemler yapan bankalar için de geçerliliğini korumalıdır (TBB,2002).

Basel II' nin hedefleri arasında ilk sırada bankaların çalışma kriterlerini tayin etmek gelir ki, böylece bankaların yaptıkları işlem türlerinin ve bu işlemleri yaparken izledikleri yolların birbirinden değişik olmasının, belirlenen standartlar ile uygulamaların bankalar arasında farklılaşmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bankaların sermayelerini daha titiz ve randımanlı kullanmaları sağlanacaktır. Basel II Uzlaşısı, finansal sistemin güvenilirliğinin artmasını, rekabet serbestliğinin getirilmesini ve risk konusunun kapsamının genişletilmesini hedeflemiştir.

Sermaye arz ve talebinin bulunduğu yer bankalar olduğu için ekonomideki konumları da oldukça önemlidir. Bankaların yaşayacakları bir olumsuzluk işyerinin veriminin azalmasına yol açabileceği gibi aynı zamanda ülkedeki ekonomiyi de kötü etkileyebilmektedir. Bu sebeple Basel II uzlaşısıyla bankaların asgari sermaye düzeyini koruması, kullandıracağı kredilerin randımanlı ve risk oranının düşük seviyelerde tutulması beklenmektedir. Risk oranının düşük olmadığı durumların değerlendirilmesi söz konusu olursa, sermaye yeterlilik oranı artırılır ve bankaların da bu riskten etkilenerek daha titiz davranmaları sağlanmış olur. Kredi geri ödemelerinde düzenleme yapılması kredinin zamanında ödenmesine böylece yeni yatırımlar yapılabilmesine olanak sağlar. Böylece maliyetlerin düşmesi ve kredi fiyatlarının inmesi sağlanmış olur. Reel sektörün almış olduğu kredileri randımanlı ve tesirli

kullanmasıyla birlikte bankacılıkta sermaye girişi hızlanır ve bu sayede faiz oranlarında düşüş yaşanır (Yıldırım, 2015: 13).

Bankacılık sektörünün gerek içeriden gerekse dışardan kaynak bulması, sektörün düzenli işlemeye başlayarak dayanıklı ve standart bir çalışma sistemine kavuşması Basel II kriterleriyle beraber mümkün olacaktır. Riskin nispeten azalmasıyla bulunan kaynakların fiyatları inecek böylece bankalar ve reel sektördeki maliyetlerde azalma olacaktır. Bununla beraber bankalardaki kırılganlığın önüne geçilecektir. Ülkemizin bankacılık faaliyetlerini kısaca tasarrufların toplanarak talep edenlere sunulması şeklinde açıklayabiliriz. Bankaların sermaye tasarruflarının öne çıkamaması kuşkulu alacak durumu ile karşı karşıya kalmalarına sebebiyet vererek bankaları darboğaza sokmakta ve iflas noktasına getirebilmektedir. Buradan yola çıkarak Basel II' de verilen kredilerin risk miktarına göre bankanın öz sermaye eklemesi istenmektedir. Bu şekilde sermaye yapısının güçlendirilmesi ve daha dayanıklı olması hedeflenmektedir. Oluşacak batık kredilerin sebep olacağı sorunlar bu vesileyle hafifletilmesi öngörülür (Yıldırım, 2015:14).

Bankacılıkta riskin daha hassas hesaplanarak risk profilinin teker teker sınırlandırılması ancak Basel II sayesinde mümkün olacaktır. Finansal aktörler arasındaki asimetrik bilginin en düşük seviyeye getirilmesi ise yöneticilerin yetki seviyelerinin artmasıyla mesuliyetlerinin çoğalması ve mali tabloların mevcut vaziyeti doğru biçimde yansıtmasıyla sağlanabilecektir. Mali sektörün dayanıklı ve kararlı olabilmesi için böylece adım atılmış olunur. Yeni uzlaşıda öncelikle uluslararası faaliyeti olan bankalar amaçlanmakta fakat yapılan düzenlemelerin ilgili bankalarla mali bağlantısı olan tüm bankaları kapsamasının mümkün olacağı düşünülmektedir (Yayla v.d., 2005: 5).

3.7. Basel II Standartları

Basel I olarak bildiğimiz Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel Capital Accord) kriterlerini 1988 senesinde kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu kriterler ile bankaların sermayelerinin riskli aktiflerine oranının minimum %8 olmasına karar verilmiştir. İlerleyen yıllarda piyasalardaki değişim ve komplike işler sebebiyle kriterler yeterli görülmemeye başlamış akabinde de kriterlere yönelik tenkitler çoğalmıştır. Bankacılık risklerine mevcut kredi riskiyle birlikte operasyonel risk ve piyasa riski de eklenerek 1996' da Piyasa Riski Düzeltmesi (Market Risk Amendment) adıyla bir döküman

yayımlanmıştır. Bu revizyon ile, Basel I' de yer alan kriterlerin riske karşı oldukça hassaslaşması sağlanmıştır.

1999 yılının Haziran ayında Basel II' nin (A New Capital Accord) ilk istişari metni (Consultative Paper-1) komite tarafından yayımlanmış ve hemen arkasından 2001 Ocak' ta ikinci istişari metin (Consultative Paper-2) 500 sayfa halinde duyurulmuştur. 2003 Nisan' na gelindiğinde ise üçüncü istişari metin (Consultative Paper-3) yayımlanmıştır. Ülkelerin denetim otoriteleri ve bankalar tarafından yorumlanan ilgili istişari metinlerin ışığında yeniden gözden geçirilen Basel II' nin son metni 2004 yılının Haziran ayında yayımlanmıştır (TBB, 2013).

Duyurulan son metin üç temel konuya dayandırılmıştır. Bunlar;

- Minimum sermaye yeterliliği,
- Denetleme
- Piyasa disiplini (TBB, 2002).

Minimum sermaye yeterliliği (Birinci Yapısal Blok) ; bankaların mevcut risklerine karşılık olarak bünyesinde tutması gerekli olan sermaye tutarı ile ilgilidir. Basel I' de olduğu gibi yeni uzlaşıda da minimum sermaye yeterliliği %8 olarak tayin edilmiştir. Banka riskinin denetimi yani ikinci yapısal blok; sermaye yeterliliğinin denetiminin otoriteler tarafından yapılması prosesinden bahseder. Piyasa disiplini (Üçüncü Yapısal Blok) ise ilk iki prosesin tamamlanmasını hedeflemektedir.

Bünyesindeki ülkelerin bankacılık sektörünün etkinliklerini daha dayanıklı ve güvenilen bir mali düzende yürütebilmeleri için gerekli incelemelerde bulunmak, düzenleme çalışmalarının yeteri kadar yapılabilmesi ve uluslararası nitelikte ülkeler arasında eşgüdümlü yürütülmesi her ülkede farklı ayarlamalarla karşılaşılması için gereken aksiyonları almak komitenin çalışma fonksiyonları arasındadır. Komitenin yayımladığı metinler farklı ülkelerde düzenleyiciler tarafından kendilerine özgü yapacakları regülasyonlar için oldukça yaygın bir çerçeveye sahip yöntemler içermektedirler.

3.8. Basel II Kapsamına Alınacak Bankaların Standartları

Bankaların tayin edilmesinde denetim otoriteleri tarafından aşağıdaki etkenler dikkate alınmaktadır (Balci, 2004:14-15) :

- Bankanın sahip olduğu aktif varlıklarının sisteme oranı (bilanço büyüklüğü)
- Yürütülen çalışmaların kalitesi ve ne kadar karmaşık oldukları
- Mühim çalışma sahaları, geniş bir kitlesi veya iş dallarına sahip olması
- Yürütülen büyük montanlı uluslararası çalışmalar
- Uluslararası pazarlardaki mevcut bağların çok sayıda ve güçlü olması
- Riskleri idare edebilme yeteneği ve mevcut risklerinin durumu
- Riski ölçerken kullanılacak paradigmalardan tatbik edilebilir olmalarının tasdiki ve kesintisiz gözlenebilmesi için faydalanılacak kaynakların mevcut olması, paradigmalardan muteber olmalarının tasdiki ve tatbikinin karmaşık olmasına rağmen minimum sermaye yeterliliğinin riske karşı hassasiyetinin artması gibi denetleme konuları.

Bu etkenlerin milli seviyede ayrıntılı olarak sınırlandırılmaları denetim otoriteleri tarafından istenebilir. Örnek vermek gerekirse bir takım etkenlerle ilgili (aktif büyüklüğü v.b) kantitatif başlangıç noktaları saptanabilir. Ayrıca yukarıda saptanmış standartlar nitel değerlendirme ve denetimle ilgili hükümler gerektirebileceğinden dolayı bu hususa önem verilmelidir. Dayanıklı ve güvenli bir bankacılık sektörü için faydalı veya lüzumlu görülür ise Basel II' nin tatbiki hususunda denetim otoriteleri önceliği kendiliğinden verebilmelidirler. Bir başka seçenekte ise Basel II' de bahsedilen bütün kriterlerin ülkenin her bankasında uygulanabilirliğine hüküm verebileceklerdir.

3.9. Basel II Uzlaşısının Temel Özellikleri

1999 yılında eskizleri oluşturulan yeni uzlaşma ilgili kesimlerin de görüşleri alındıktan sonra 2001 ve 2003 senelerinde revize edilip tekrar takdim edilmiş, ardından 2004' te nihai haliyle üye ülkelerin de onayı alınarak ilan edilmiştir. Yeni uzlaşmanın üç temel özelliği bulunmaktadır.

3.9.1. Minimum Sermaye Zorunluluğu

Basel I ile mukayese edildiğinde sermaye tanımında herhangi bir değişiklik olmadığı, sermaye yeterlilik oranının minimum %8 olması şartının muhafaza edildiği

görülmektedir. Aynı zamanda yeni uzlaşıda minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanması ve risk öğeleri de detaylıca ele alınmıştır.

Basel I' de kredi riski ve piyasa riskinden oluşan toplam risk unsurlarına yeni uzlaşıda operasyonel risk de eklenmiş, böylelikle risk tabanı genişletilmiştir. Ayrıca söz konusu risklerin ölçülmesine dönük olarak seçeneklerde bir dizi açılım sağlanmıştır. Ülkelerin bankacılık sistemleri arasındaki farklardan kaynaklanan olumsuzlukları gidermek amacıyla sağlanan bu esneklikler, uzlaşının uygulanabilirliğini de artırıcı bir nitelik taşımaktadır (Ayan, 2007: 37).

Yeni Uzlaşılı ile birlikte her risk öğesine uygulanabilecek temel ve ileri metotlar belirlenmiştir. İleri metotların tatbiki için bankalar mühim derecede ön çalışma yapmalı ve denetim otoritelerine uygulanacak metot tam manasıyla anlatılarak müsaadesi alınmalıdır (İmişiker, 2005:13).

3.9.2. Denetim Otoritesinin İncelenmesi

Komiteye göre bankaların minimum sermaye zorunluluğunu yerine getirmiş olmaları oluşabilecek risklere karşı yeterli bir tedbir değildir. Muhtemel risklerden korunmanın mümkün olabilmesi için uygulanan risk ölçüm yöntemlerinin riski doğru ölçümlemiş olması gerekir. Bu kapsamda denetim prosesinin hedeflerini şöyle sıralayabiliriz; mevcut bütün riskleri sermaye ile desteklemek yerine risk izlemeyi daha sağlıklı yöntemlerle yapmak, yeni yöntemler belirleyerek bu tekniklerin kullanımını teşvik etmek. Böylelikle riskin kontrolü ve bankada ayrılacak karşılığın miktarının tayin edilmesi için kullanılan metotların dinamik bir yapıda olması amaçlanmaktadır.

Komite tarafından denetim sürecinde uyulması gereken dört temel ilke belirlenmiştir:

I. Bankaların risk yapılarıyla bütünleşmiş bir içsel değerlendirme süreciyle sermaye seviyesinin muhafaza edilmesini sağlayacak yöntemler belirlemiş olmaları gerekmektedir. İçsel sermaye değerlendirme süreci şu nitelikleri taşımaktadır;

- Yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin gözetim ve denetimi,
- Dayanıklı ve güvenilen sermaye değerlendirmesi,
- Risklerin geniş bir çerçevede değerlendirilmesi,

- İzleme ve raporlama,
 - İç kontrol sistemi
- II.** Denetim otoriteleri bu proses ve yöntemleri sistemli bir şekilde tetkik etmeli ve değerlendirmeli, gerekli gördüğünde elverişli tedbirleri almalıdır.
- III.** Denetim otoriteleri, bankaların minimum sermaye zorunluluğunu yerine getirmelerini sağlayacak güçte olmalıdır.
- IV.** Denetim otoriteleri, banka sermayelerinin belirlenen minimum seviyenin altına düşmesine önüne geçmek için elverişli tedbirleri önceden alabilmelidir. Sermayenin muhafaza edilemediği durumlarda ise bankadan onarıcı tedbirleri süratle alması istenmelidir (Ayan, 2007:37).

Yukarıda bahsedilen prensiplerden de anlaşılacağı gibi denetim otoritesinin incelenmesi süreciyle öncelikle bankalara ve sonrasında denetleyici otoriteye mühim derecede mesuliyetler getirilmektedir. Bankalar öncelikle kendileri, sahip olmaları gereken, ihtiyaç duyulan sermaye seviyesini ve bununla ilgili yöntemleri tayin edecek, daha sonra denetleyici otorite tüm bunları gözetimi ve denetimi altında tuttuktan sonra gerektiği takdirde önlemler alabilecektir. Denetim otoritesinin diğer ekonomik kurum ve kuruluşlarla da büyük bir işbirliği içinde bulunmasının oldukça mühim olduğu düşünülmektedir. Denetim otoritesi iktisadi gelişmelerin analizini sağlıklı yaparak bankaların asgari sermaye seviyesini buna uygun olarak ayarlayabilmelidir (İmişiker, 2005:30).

3.9.3. Piyasa Disiplini

Piyasa disiplini, Basel II' nin üçüncü ve son ana bölümü olup bankalar tarafından gereken tüm bilgilerin kamuya belli sürelerde açıklanması gerektiğinden bahseder (İmişiker, 2005: 31).

Piyasa disiplini sermaye yeterliliği ve denetim proseslerini tamamlayan bir öğedir. Burada bankaların sıkı bir düzende çalışmalarını sağlamak ana hedef olarak gösterilebilir. Ayrıca kamuoyuna bankaların sermaye yeterliliği ve risk ölçüm metotları gibi mühim sayılan her konuda bilgi verilmeli ve bu şekilde bankalar arasındaki fark açıkça ortaya konularak saydamlık ilkesinin de yerine getirilmesi amaçlanmaktadır (Ayan, 2007: 38).

Basel Komitesi bu konu başlığında bankalara mali vaziyetlerini kamuoyu ile paylaşırken hangi yolu izleyecekleri konusunda açıklık getirmektedir. Bununla birlikte bankalardan konsolide tablolarının hazırlanma biçimleri, sermaye yapıları, sermaye yeterliliğini hesaplama yöntemleri hakkında bilgi vermeleri ve bu kapsamda hesaplanan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk tutarlarını takdim etmeleri beklenmektedir. Bu mecburiyetler ile bankalara, piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği hususlarında daha çok bilgi sahibi olabilmeleri için gereken saydamlığın sağlanması amaçlanır (Ayan, 2007: 38).

Sermaye yeterliliği ve denetim otoritesinin incelenmesi proseslerinin tamamlanması piyasa disiplini sayesinde mümkün olur. Basel Komitesi ayrıca bankaların kendilerine hangi yöntemlerde daha fazla esneklik ve inisiyatif sağlandığı hakkında bilgi vermesi ve kamuyu aydınlatması gerektiğini düşünmektedir. Bu sebeple bir takım yöntemlerin tatbik edilmeden önce bilgi verilmesi koşulu oluşmaktadır. Bu çerçevede yapılan açıklamalar ile bankaların karşılaştığı risklerle ilgili piyasa aydınlatılmış olacak ve bankalar arasında kıyaslama yapılabilecektir (İmişiker, 2005: 31).

Buradan hareketle önemli bilgi kavramı doğmuştur. Önemli bilgi tanımı ise şöyle yapılmıştır; açıklanmadığı ya da yanlış bilgi verildiği takdirde ekonomik kararlar alanların olumsuz etkilenebileceği bilgilerdir ve bunların açıklanması zorunludur. Ayrıca açıklanması gereken tüm bilgiler (özel bilgi, gizli bilgi v.b.) Basel II metninde tablolar ile detaylıca anlatılmıştır (İmişiker, 2005: 32).

3.10. Asgari Sermaye Yükümlülüğü Oranlaması

Sermayenin risk ağırlıklı aktiflere bölünmesiyle çıkan sonuç bize sermaye yeterlilik oranını verir. Aşağıdaki formülde banka sermayesi Tier 1 ve Tier 2 ve Tier 3 olarak üç gruba ayrılmıştır. Tier 2 sermaye Tier 1 sermayenin %100'ü ile sınırlanmalıdır. Sermaye bu şekilde oluşturulduktan sonra öz sermaye riske maruz aktiflerin en az %8 seviyesinde olmalıdır.

$$\frac{\text{Tier 1 Sermaye} + \text{Tier 2 Sermaye} + \text{Tier 3 Sermaye}}{\text{Risk (Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyon Riski) Ağırlıklı Aktifler}} \geq \%8$$

Risk (Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyon Riski) Ağırlıklı Aktifler

Bu yöntemle ilgili yapılan kısıtlamalara aşağıda değinilmiştir.

- 1988’ de yapılan düzenlemede geçerli olan kısıtlama kredi riskini de içerdiği için aynı kalmıştır.
- Tier 3 sermayedeki sermaye benzeri borcun giriş süresi en az 2 yıl olmalıdır. Giriş süresi 5 seneden çok olan sermaye benzeri borç Tier 2 sermayede kalmaya devam eder.
- Tier 3 sermayenin ölçüsü “piyasa ve operasyon riskini” içermeye kullanılacak Tier 1 sermayenin en fazla %250’si kadar olmalıdır.
- Tier 3 sermaye yalnızca piyasa ve operasyon riskini içermeye kullanılabilir.
- Tier 2 sermaye gerekli olduğunda Tier 3 sermayenin yerine aynı %250 limit çerçevesinde kullanılabilir.
- Şayet banka sermaye yeterlilik oranını asgari oranın altına indirecekse, Tier 3 sermayede yer alan sermaye benzeri borcun anaparası ve faizinin ödenmeyeceğine dair koşul getirilmelidir.
- Formüldeki piyasa riski unsuru hesaplandıktan sonra bunun için %100 sermaye ayrılır. Piyasa riskini içermeye kullanılacak bu sermayenin en az 100/350’ si Tier 1 Sermaye ve en fazla 250/350’ si de Tier 3 sermaye olacak şekilde hesaplanarak formülün pay kısmına yazılır.
- Formülde yer alan piyasa riski %8’in tersi olan 12.5 ile çarpılarak formülün payda kısmına yazılır (BIS, 2006).

3.11. Risk Ağırlıklı Aktifler

Risk Ağırlıklı Aktiflerin toplamı piyasa riski ve operasyon riski için oranlanan meblağların 12.5 (%8’in tersi) ile çarpıldıktan sonra kredi riski için hesaplanan tutar ile toplanmasıyla bulunmaktadır. Sermaye ihtiyacının hesaplanması

için bir çarpan katsayısı kullanılabilceği gibi, risk hassasiyeti yüksek olan daha ileri yöntemlerin kullanılmasını da özendirebilecektir (BIS, 2006).

Kredi riski banka borçlusunun mecburiyetlerini zamanında yerine getirmemesi olasılığı olarak tanımlanır. Sermaye yeterliliğinin oranlamasında kullanılan kredi riskinin hesaplanmasında Komite bankalara iki farklı seçenek sunmuştur. Bu yöntemlerden birincisi dışsal kredi değerlendirme ile desteklenen “Standart Yaklaşım” dır. İkinci yöntem ise “İçsel Derecelendirme” (Internal Rating) metodudur. Bu yöntemi kullanmak isteyen bankanın düzenleyiciden onay alması gerekmektedir (BIS, 2006).

3.11.1. Kredi Riski

Kredi riski, kredi alıcısının yapılan mukavele hükümlerine uymamasından ve yükümlülüğünü kısmi olarak veya tamamen vadesinde gerçekleştirememesinden dolayı bankanın uğrayabileceği kayıp ihtimali olarak ifade edilmektedir (Cangürel, 2012: 53)

Bir çok bankanın ana etkinliği kredi sunmak üzerinedir. Bankaların yürütmekte oldukları kredi işlemleri borç alanların güvenilirliği konusunda sağlıklı kararlar vermeleri gereğini öne çıkartmaktadır. Verilen kararların doğruluğu ya da ödünç alanların güvenilirliği çeşitli etkenlerden dolayı zamanla eksilebilmektedir (Alkin v.d., 2001:110).

Basel II Uzlaşısı metninde, gelişmiş kredi riski değerlendirmesinde, risk derecelendirme yöntemleri, portföy yaklaşımı, menkul kıymetleştirme, kredi türevleri, büyük krediler ve yoğunlaşma konularının asgari olarak yer alması öngörülmüştür. Basel II Uzlaşısı, bankaların kredi riskini borçlu, karşı taraf veya portföy bazında değerlendirmesini öngörmektedir. Kredi riski analizi, yoğunlaşma dahil portföy seviyesindeki olası riskleri yeterince açıklamalıdır. İçsel risk dereceleri, tüm kredi risk bakiyelerini tanımlamak ve ölçmek için yeterli bir şekilde tasarlanmalı ve bankanın sermaye yeterliliğinin değerlendirmesine temel oluşturmalıdır (Candan v.d., 2014: 355).

Yeni uzlaşısı kredi veya karşı taraf riskini dengelemek ve sermaye gerekliliğini aşağı çekebilmek için teminat, garanti ve kredi türevleri gibi enstrümanları kullanır. Bankalar, kredi riski azaltma tekniklerini kullanırken bu işlemlerin etkisini azaltan yeni risklere maruz kalabilirler; yasal risk, belgeleme, likidite riskleri gibi. Kredi riski

azaltmanın yönetimiyle ilgili politika ve prosedürlerin yeterliliğini temin edemeyen bankadan; kesintileri, elde tutma süresini gözden geçirmesi, kullandığı bazı kredi riski azaltma araçlarını hesaba katmaması, ilave sermaye bulundurması gibi önlemler talep edilebilir. Bankanın kredi riski azaltma yönetim düzeyi, sermaye gereksinimi hesaplamalarında kredi riski azaltma tekniklerinden sağladığı avantajla uyumlu olmalıdır. Kredi riski azaltma teknikleri ne kadar yoğun kullanılıyorsa, kredi riski azaltma yönetimi o kadar gelişmiş olmalıdır (Candan v.d., 2014: 356).

Basel I' de yer alan ve bankaların karşı karşıya kaldıkları en mühim risk olan kredi riski ile ilgili sermaye ihtiyacının oranlamasında kullanılan kulüp kuralı yeni uzlaşıyla ortadan kalkmıştır. Basel II' de kredi riskiyle ilgili risk ağırlıklarının saptanmasında dışsal ve içsel kredi dereceleri önem kazanmaktadır. Yeni uzlaşıyla getirilen bu kurallar en mühim düzenleme olarak dikkat çekmektedir (İmişiker, 2005:13-14).

3.11.1.1. Kredi Riskinin Ölçülmesi

Yeni Uzlaşım kapsamında bankalara kredi risklerini kontrol altında tutabilmelerine yarayacak iki ana yöntem tavsiye edilmiştir. Bu metotlar basit ve risk hassasiyeti daha düşük olandan, tatbiki güç fakat hassasiyeti çok fazla olana doğrudur (TBB, 2005: 20).

3.11.1.1.1. Standart Yaklaşım

Standart yöntemde, bankalar verdikleri krediye karşılık ayırmaları gereken sermaye miktarını belirlerken borçlunun bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilen ratingini kullanacaklardır.

Basel I' den sonra getirilen en mühim yenilik risk ağırlıkları tayin edilirken bağımsız derecelendirme kuruluşlarının ülkelere, bankalara ve şirketlere verdikleri notların kullanılmaya başlanmasıdır. Bağımsız derecelendirme kuruluşlarına örnek olarak; External Credit Institutions ECAI Moody's, Standart & Poors ve Fitch şirketleri gösterilebilir. Basitleştirilmiş standart yaklaşım ise; risk ağırlıklarını tespit ederken ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies) ECA tarafından verilen notları kullanmaktadır. Basel II' de kredi riskinin hesaplanmasında OECD 'kulüp kuralı' geçerliliğini yitirmektedir. Bu kapsamda standart yaklaşımla kredi riskinin

ölçülmesinde alacakların tabi olacağı borçlunun ECAI bağımsız derecelendirme kuruluşu tarafından almış olduğu derecelendirme notu dikkate alınmaktadır (Yayla v.d., 2005: 6).

Bununla birlikte bir bağımsız derecelendirme kurumu tarafından belirlenen risk derecesinin temel alınabilmesi aşağıdaki 6 kriteri sağlamasıyla mümkün olabilecektir. Bu kriterleri şöyle sıralayabiliriz (TBB, 2004:39) :

- **Tarafsızlık:** Kredi dereceleri belirlenirken uygulanan metot sağ görülü ve düzenli olmalıdır. Ayrıca mali durumun değişmesi ihtimaline karşılık sık sık incelenmeli ve güncellenmelidir.
- **Bağımsızlık:** Bir bağımsız derecelendirme kuruluşu siyasi ve ekonomik baskıya uğramaması adına bağımsız olmalıdır. Kredi derecelendirme prosesi, ilgili kuruluşun ortaklık yapısı veya yönetim kurulunun oluşmasının çıkar çatışmasına yol açmasından doğabilecek sorunlardan uzak tutulmalıdır.
- **Şeffaflık-Uluslararası Erişim:** Kredi dereceleri yerli veya yabancı tüm kuruluşların aynı şartlarda ulaşımına açık olmalıdır.
- **Güvenilirlik:** Bir kredi derecelendirme kuruluşu hususi bilgilerin kötüye kullanımını konusunda önlem almış olmalıdır. İlgili kuruluşun resmi olarak geçerli olabilmesi için bir çok ülkede firma derecelendirmesi yapmış olması şartı aranmaktadır.
- **Kamuyu Aydınlatma:** Bağımsız derecelendirme kuruluşu kullandığı metodu kamu ile paylaşmalıdır. Ayrıca temerrüt tanımı, hesap etme zamanı ve derecelerin tanımı da açıklanmalıdır.
- **İnsan Kaynağının Yeterli Olması ve Alt Yapı:** Kredi derecelendirmesinin iyi yapılabilmesi için ilgili kuruluşun yeterli personele ve alt yapıya sahip olması gereklidir. Böylece yapılan kredi değerlendirmesinin katma değeri de yüksek olacaktır.

Aşağıda kullanılacak kredilerin tarafları belli kategorilere ayrılmış ve standart metot ile kredi riski hesaplanırken kullanılacak risk ağırlıkları tablolar halinde anlatılmıştır (BDDK, 2007).

- Hazine ve Merkez Bankalarına Kullanılacak Krediler

Tablo 1 : Hazine ve merkez bankaları için kullanılacak ağırlıklar

Kredi Notu	AAA'den AA-'ye	A+'dan A-'ye	BBB+'dan BBB-'ye	BB+'dan B-'ye	B-'nin altında	Notu Olmayan
Risk Ağırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

Kaynak : BDDK, 2007

Tablodaki yüzdeler bankalar tarafından ülkelerdeki merkez bankalarından alacaklarına karşılık uygulanacak olan oranları ifade etmektedirler. Denetim otoritesi, ihracat kredi kuruluşları ve kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notları kabul etmektedir. Yeni uzlaşıda ülkelere merkez bankaları ve hazinelerine kendi para biriminden ve bu para birimiyle ödeyeceği borçlarda kredi notunu olması gerekenden daha az olarak belirleme esnekliği getirilmiştir (İmişiker, 2005:15-16).

- Bankalara Kullandırılacak Krediler

Basel II metni ile bankalara kullandırılacak krediler için iki adet seçenek sunulmuştur. Tatbik edilebilecek her iki seçenek de aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 2 : Bankalara kullandırılan krediler için ilk seçenek

Ülkenin Kredi Notu	AAA'den AA-'ye	A+'dan A-'ye	BBB+'dan BBB-'ye	BB+'dan B-'ye	B-'nin altında	Notu Olmayan
I. Seçenekte Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Kaynak : BDDK, 2007

İlk seçeneğin tatbik edilmesi durumunda bankaların almış oldukları notlar sermaye yeterliliğini belirlerken nötr kalmaktadır. Bu durumda uygulanmakta olan risk ağırlığı ülke hazinesine uygulanandan bir basamak daha yüksek olarak tayin edilir.

Bu seçenekteki göstergeler ülke riskini, tüm bankaların hatta sektörün genel borçlarının riski olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 3 : Bankalara kullandırılan krediler için ikinci seçenek

Bankanın Kredi Notu	AAA'den AA-'ye	A+'dan A-'ye	BBB+'dan BBB-'ye	BB+'dan B-'ye	B-'nin altında	Notu Olmayan
II. Seçenekte Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
II. Seçenekte Kısa Vadeli Alacaklar İçin Risk Ağırlıkları	%20	%20	%20	%50	%150	%20

Kaynak : BDDK, 2007

İkinci seçenek tatbik edildiği takdirde ise bankaların almış olduğu kredi notları öne çıkmaktadır. Bu durumda notu olmayan bankalara kullandırılan krediler için %50, üç ay veya daha kısa vadeli krediler için ise %20 risk ağırlığı uygulanabilmektedir. İlk seçeneğe göre riske karşı daha hassas olması ve borç süresini de dikkate alması sebebi ile bu seçenek daha yararlıdır.

- Kurumsal Krediler

Tablo 4 : Kurumsal kredilere uygulanacak risk ağırlıkları

Kredi Notu	AAA'den AA-'ye	A+'dan A-'ye	BBB+'dan BBB-'ye	BB-'nin altında	Notu Olmayan
Risk Ağırlıkları	%20	%50	%100	%150	%100

Kaynak : BDDK, 2007

Sigorta şirketlerini de kapsayan derecelendirilen tüm kurumsal kredilere uygulanacak risk ağırlıklarını gösteren tabloda risk ağırlık bölümlerinin diğerlerine göre daha az olduğu görülmektedir. Şimdiye kadar OECD ülkelerinde olup olmadıklarına bakmaksızın kurumsal şirketlere %100 risk ağırlığı uygulanıyordu. Şirketlerin yabancı para biriminden kullandıkları kredilerdeki notları ülke notumuzdan yüksek olamayacağı için aynı risk ağırlığı uygulanmaya devam edecektir.

- Perakende Krediler

%75 risk ağırlığı kullanılan, perakende portföyünde sayılabilecek ve asgari sermaye yükümlülüğü oranlanırken perakende kredi olarak dikkate alınabilecek krediler için ayrıca aşağıdaki koşullara bakılmaktadır.

- I. Borçlu Şartı: Alacağın bir kişiden veya tek bir küçük işletmeden olması
- II. Ürün Şartı: Konu krediler; rotatif veya vadeli bireysel krediler, kiralamalar veya küçük işletmelere kullanılan krediler olmalıdır. Menkul kıymetler ve ipotek karşılığı konut amaçlı kullanılan krediler bu grubun içine alınmamalıdır.
- III. Çeşitlendirme Şartı: Denetim otoritesinin perakende portföyün %75 risk ağırlığı uygulamasını gerektirecek kadar çeşitlendirilmiş olduğundan emin olması gerekmektedir.
- IV. Kredi Tutarının Düşük Olması Şartı: Yalnız bir borçluya en fazla 1 milyon EUR kredi kullanılabilir.

- Diğer Varlıklar

Yukarıda tablolar ile açıklanan varlıkların dışında ulusal otorite kamu kuruluşları için bankaların uygun gördüğü bir seçeneği değerlendireceklerdir.

İpotekli konut kredileri için risk ağırlığı % 35' tir. Bu oran oldukça düşük olduğundan otorite bu durumda kredinin konut alımı için kullanırılıyor olmasına özen göstermelidir. Bu koşul sağlanamazsa ilgili oran yükseltilebilecektir.

Ticari gayrimenkul ipoteği karşılığında kullanılan kredilerde oran %100' dür. Bunun sebebi bankalara büyük ölçüde riske sebep olmalarıdır.

Kredi derecelendirme notları mali değerler için oldukça mühim bir konu olduğu için notların verilmesi aşamasında farklı metotlar izlenmesi piyasalardaki fiyat oluşumunu olumsuz yönde etkileyecek ve bu durum maliyetlerin artmasına sebep olacaktır (İmişiker, 2005:22-23).

3.11.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB)

UE (unexpected) yani beklenmeyen ve E (expected) yani beklenen zarar hesaplamaları yapılarak IRB (içsel derecelendirme) yapılmaktadır. Risk ağırlık fonksiyonu UL kısmı için sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır. IRB yaklaşımının bütün aktifler bazında adapte edilmesi gerekmektedir. Her bir aktif grubu için geliştirilen risk ağırlıkları kullanılmaktadır. Örneğin ticari ve perakende krediler için farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır. Her aktif grubu için yapılan uygulama ilgili risk ağırlıklarının sunumuyla başlar, risk faktörleri ve diğer faktörlerle (kredi riskini azaltan faktörler (CRM) gibi) devam etmektedir. CRM' ler için saptanmış olan meşru onaylanma standartları gelişmiş IRB yaklaşımlarına da tatbik edilmektedir (BIS, 2006).

Bu yaklaşımların uygulanması bankalara, kredi derecelendirme modellerini kullanma olanağı tanımaktadır. Böylece bankalar temerrüt ihtimallerini kolayca belirleyebilmekte ve mühim bir esneklik kazanmaktadırlar. Bununla birlikte resmi otoritenin bankanın içsel derecelendirme yöntemini kontrol etmek ve uygulanmasına onay vermek gibi oldukça mühim mesuliyetleri bulunmaktadır (Yayla v.d., 2005: 8).

İçsel derecelendirme yaklaşımının ana uygulama prosesi sırasıyla, risk gruplarının sınıflandırılması ve gerekli veri setlerinin belirlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının ölçülmesi ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılması safhalarından oluşmaktadır. İçsel metotlar kendi arasında ikiye ayrılır; “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” (Foundation Internal Ratings Based Approach - FIRB) ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” (Advanced Internal Ratings Based Approach - AIRB).

Yeni uzlaşıda belirtilen standartlara uygun olarak varlıklarını bölümlendiren, risk öğelerini hesap ederek risk ağırlıklarını belirleyen ve sermaye ihtiyacını bulan bankalar tarafından içsel derecelendirme yönteminin kullanılması bir çok koşula bağlanmıştır. Öncelikle teknik alt yapıya sahip olmalı ve belli bir dataya istenilen sürede erişebiliyor olmalıdır. Ayrıca bu yöntemler üst yönetim, yönetim kurulu ve denetim otoritesi tarafından da onaylanmış olmalıdır. Bir diğer konu ise bu yöntemleri uygulayan bankaların iç ve dış denetimden geçmeleridir. Banka kendi içinde bu düzeni denetlemeli ve performans ölçümü yapan bağımsız kredi risk kontrol birimine sahip olmalıdır (İmişiker, 2005:24-25-26).

3.11.2. Piyasa Riski

“Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks” isimli çalışma 1996 senesinde komite tarafından yapılmış ve piyasa riski için iki farklı yöntem belirlenmiştir. Bun metotlar;

- Standart Metot ve
- Riske Maruz Değer (RMD)

3.11.2.1. Standart Metot

Bu yöntem kullanılması durumunda altı farklı riskin tesirleri altı adımda ölçülür ve bunların toplamı alınarak kontrol gerçekleştirilir. Piyasa riskinin standart yöntemle ölçülmesinde komitenin tavsiye ettiği dikkat edilmesi gerekli olan riskler aşağıda sıralanmıştır (Candan v.d., 2014: 63-78).

- Faiz Oranı Riski
- Hisse Senedi Pozisyon Riski
- Kur Riski
- Emtia Riski
- Takas Riski
- Opsiyonlardan Kaynaklanan Piyasa Riski.

Faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski iki öğeden oluşmaktadırlar. Bunlardan ilki genel piyasa riski olup; faiz oranı, döviz kuru, hisse senedi fiyatı gibi risk etkenleri etkenleri üzerindeki negatif yönlü aksiyonları ifade etmektedir. İkinci öğe ise spesifik risktir. Hisse senedi, bono gibi finansal araçları garanti etmiş ve ödeme yükümlülüğünü üstlenmiş kurumların yönetim ve finansal yapılarındaki problemlerden kaynaklanabilecek zararı anlatmaktadır.

Bankacılık işlemleri (banking book) ve alım satım işlemleri (trading book) dolayısıyla banka gelir ve bilançoları faiz oranı riski ile karşı karşıyadır. Bankalar Trading Book işlemleri çerçevesinde sabit ve değişken kazançlı tahvil ve bonolar gibi borç senetlerinin ticareti yapmakta ve sahip oldukları bu borç senetlerinin piyasa değerlerinde faiz oranlarındaki dalgalanmalar nedeniyle değişiklikler olmaktadır.

Bahsedilen bu değişiklik bankalar için hesaplanan piyasa riskinin bir ögesi olan faiz oranı riskinin Trading Book hattında oluşan kısmıdır.

Piyasa riskinin ölçülebilmesi için standart yöntemle başvurmakta özgür olan bankalar bunun için düzenleyiciden onay almak zorunda değillerdir. Fakat içsel yöntemlerin kullanımını için onay zorunludur. Gerekli koşulların sağlanması durumunda içsel yöntemler de kullanılabilir.

I. Faiz Oranı Riski: Genel piyasa riski ölçümü, uzun ve kısa pozisyonların para birimi ve sürelerine kalan zamanı göz önünde bulundurarak bölümlere ayrılması ve yönetmelikte belirtilmiş katsayılarla ağırlıklandırılmasıdır. Faiz oranı riskine ilişkin genel piyasa riski hesaplamasına;

- Bankanın sahip olduğu, kazancı faiz oranı ile bağlantılı ve fiyattaki iniş çıkışlardan etkilenen her tür menkul kıymet,
- Bu kıymetlere, hisse senetlerine, yabancı paraya ve altına dayalı olarak yapılan repo, menkul kıymet ödünç, vadeli işlem, futures ve takas gibi türev işlemler konu edilir.

Bahsedilen bu işlemlere ait pozisyon tutarları, döviz cinsi bazında, uzun pozisyon (varlıklar) ve kısa pozisyon (yükümlülükler) ayrımında, ‘bir aya kadar’ olandan başlayıp, ‘yirmi yıl ve sonrası’ na kadar, çeşitli vade dilimleri halinde analiz tablosuna (vade merdiveni tablosuna) yerleştirilecek her bölüm için ayrı (vade uzadıkça artan) katsayılarla ağırlandırılmaktadır.

II. Hisse Senedi Pozisyon Riski: Burada ölçümü yapılan finansal araçlar, hisse senedi ve yatırım fonlarıdır. Genel piyasa riski ve spesifik risk tutarlarının hesap edilmesi ile bahsedilen pozisyonların hem uğradıkları risk etkenlerinden hem de ilgili kıymetleri ihraç eden kurumlardan kaynaklanabilecek risklerin tayin edilmesi hedeflenmektedir. Hisse senedi pozisyon riskinin hesaplanması esasen ilgili kıymetlerin günlük piyasa değerlerinin yönetmelikte belirtilen oranlarla ağırlıklandırılmasıdır.

III. Kur Riski: Bankanın tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, döviz cinsinden cayılamaz nitelikli gayrinakdi yükümlülükleri, gayri nakit kredilere ilişkin alacakları, vadeli döviz işlemleri, takas işlemleri gibi kur riski içeren türev sözleşmeleri üzerinden hesaplanır. Altın pozisyonu da kur riski kapsamında değerlendirilir. Kur riski; aynı döviz türünden olan varlık ve yükümlülüklerin

eşitliği durumunda kur riskinin olmayacağı, varlık ya da yükümlülükten birinin diğerine göre fazla olmasının kur riskine yol açacağı esasına dayanmaktadır.

IV. Emtia Riski: Emtia, tarım ürünleri ve değerli madenleri kapsayan aynı zamanda ikincil piyasada alınıp satılabilen fiziki varlıkları ifade etmektedir. Bankaların, emtiaya dayalı türev finansal araçlar ve kıymetli madenler için sermaye yükümlülüğü hesaplama zorunluluğu vardır. Emtia işlemlerinde, özellikle de spot alım-satım faaliyetlerinde, spot fiyatlardaki değişikliklerin etkisiyle oluşan piyasa yönü riski en önemli risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Emtiaya dayalı vadeli veya türev işlemlerinde riskler daha büyük ve çeşitlidir. Bunları baz riski (benzer emtiaların fiyatları arasındaki ilişkinin zaman içinde değişmesi riski), faiz oranı riski (vadeli pozisyonlar ve opsiyonlar için elde bulundurma maliyetinde değişiklik riski) ve vadeli açık riski (vadeli sözleşmenin değerinin faiz oranlarında değişiklik dışındaki sebeplerle değişmesi riski) olarak sıralamak mümkündür.

Emtia riskini ölçmek üzere kullanılacak üç yöntem vardır:

- Vade Merdiveni Yaklaşımı
- Basitleştirilmiş Yaklaşım
- Emtia Risk Ölçüm Modelleri

V. Takas Riski: Bankalar, süresi geldiğinde kendilerine teslim edilmeyen menkul kıymet, döviz veya emtianın sözleşme fiyatının piyasa fiyatından az; süresi geldiğinde teslim etmedikleri menkul kıymet, döviz veya emtianın sözleşme fiyatının piyasa fiyatından çok olması durumlarında iki fiyat arasındaki farktan kaynaklanması muhtemel zarar için (pozitif cari risk) sermaye yükümlülüğü hesaplamak zorundadır.

VI. Opsiyon Riski: Opsiyon sözleşmeleri, alan tarafa, önceden belirlenen fiyat, nicelik ve kalitede iktisadi veya mali indeksi, para ve sermaye piyasası aracını, kıymetli madeni ve döviz, belirlenen vade sonunda veya belli bir mühlet içinde herhangi bir zamanda satın alma veya hakkı veren, opsiyonu satan tarafı ise yükümlü kılan sözleşmeleri ifade etmektedir. Bankalar standart metod kapsamında yukarıda belirtilen hesaplamalara ilave olarak faiz oranı, hisse senedi ve kur riskine tabi opsiyonlar için hesaplanan sermaye yükümlülüklerini de belirlemek zorundadır.

3.11.2.2. Riske Maruz Değer

Bankaların, piyasa riskleri karşılığında bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, denetim otoritesinden izin almak ve belirli nitel ve nicel kriterlere uymak şartıyla kendi geliştirdikleri piyasa risk ölçüm modellerini kullanmaları olanaklıdır. Çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak yapılan bu hesaplamalar, belirli varsayımlar altında bankanın piyasa riskinden kaynaklanabilecek azami kayıp tutarını belirlemeye ve bu tutardan hareketle sermaye gereksiniminin hesaplanmasına hizmet etmektedir. Sözü edilen azami kayıp tutarı ‘riske maruz değer’ olarak tanımlanır (Candan v.d., 2014: 78)

RMD oranlaması yapılırken değişken metotların yanında simülasyon yöntemleri de kullanılmaktadır. RMD ölçülürken öncelikle uğranılan piyasa riski belirlenmelidir. Hesaplama yapılırken mevcuttaki varlıklardan elde edilen kazanç ile zarar miktarının alabileceği en küçük mutlak değer ölçülür. Yapılan ölçümlerin hassasiyetleri backtesting ve stres testi gibi testler yapılarak çözümlenmektedir. RMD hesaplamalarının sistemli bir şekilde yapılması oldukça yararlı olacaktır.

Bankaların alım satım yapmak için bulundurdukları finansal araçlar ve emtiadan doğan piyasa riski için tavsiye edilen standart metot daha kolay ve Basel I’deki standartlara benzemekle birlikte RMD yaklaşımı gelişen finansal piyasaların da etkisiyle daha çağdaş bir kapsamda çözümlene olanağı vermektedir (İmişiker, 2005:29).

3.11.3. Operasyonel Risk

Komite operasyonel riski bankanın dahili proseslerinin yeterli ve başarılı olmamasından, çalışanlardan veya harici vakalardan kaynaklanan zarar riski olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama yasal riski kapsamakta olup, stratejik ve şöhret riskini dışarıda tutmaktadır. Basel Komitesi, operasyon riskine ilişkin sermaye gereksinimini durmadan tırmanan komplike işlemlerle ve riske duyarlı olarak ölçmek için bankalara üç yöntem tavsiye etmektedir. Bu yöntemleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach),
- Standart Yaklaşım (Standardised Approach) ve

- Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları (Advanced Measurement Approaches)

Temel gösterge metotunu kullanan bankalar brüt gelirlerinin, pozitif olduğu sürede, son üç senelik ortalamasının %15' i kadar sermaye bulundurmak zorunda olup bu oran komitenin belirlemiş olduğu sabit orandır.

Standart metodu kullanan bankalar için çalışma alanları 8 iş koluna ayrılmış ve her iş kolu için yıllık brüt gelirin aşağıdaki tabloda yer alan oranları kadar sermaye bulundurmaları gerekmektedir.

Tablo 5: Standart yaklaşımda iş kolları ve oranlar

İş Kolu	Oran
Kurumsal Finansman	% 18
Alım Satım ve Satışlar	% 18
Perakende Bankacılık	% 12
Ticari Bankacılık	% 15
Ödemeler ve Takas	% 18
Acentelik Hizmeti	% 15
Varlık Yönetimi	% 12
Perakende Aracılık	% 12

Kaynak : TBB, 2004

Gelişmiş ölçüm yaklaşımındaysa bankalar kendilerine en uygun olan ve iş kolları bakımından operasyonel risklerini doğru bir şekilde gösterecek, denetim otoritesinden onaylanmış olan ve denetimine tabi tutulan yaklaşımı benimseyeceklerdir (İmişiker, 2005: 28).

Her geçen gün daha karmaşık operasyon risk ölçüm modelleri ve uygulamaları belirlenirken komitenin bankalara tavsiyesi gelişen standartlara ayak uydurmaları ve bu kapsamda kendilerini geliştirmeleridir. Uluslararası bankalarla operasyonel riske mühim derecede maruz bankaların Temel Gösterge Yaklaşımından daha karmaşık ve kuruluşlarının risk profiliyle orantılı bir metot kullanmaları istenmektedir.

Basel II Uzlaşı metninde, bankaların operasyonel riski yönetmek için iç düzenleme geliştirerek sermaye yeterliliğini ele almaları gereği vurgulanmaktadır. Bu yapı bankanın operasyonel riske yaklaşımının ana hatlarını özetleyen politikayı da içermelidir. Düzenleme ve kurulacak yapı, bankaların operasyonel risk iştahını ve toleransını, risk transferi ile ilgili prosedürleri açıklayıcı olmalıdır. Basel II Uzlaşısı, bankaların Birinci Yapısal Bloкта operasyonel risk için seçtikleri sermaye gereksinimi hesaplama yaklaşımının risk profiline uygun olması hususunun denetim otoritesince gözetilmesini öngörmektedir (Candan v.d., 2014: 359)

3.12. Basel II ve Basel I Arasındaki Temel Farklar

Basel II kriterlerinin Basel I kriterlerine kıyasla bir çok yenilik getirdiği tartışılmazdır ve oldukça detaylıdır. Aynı zamanda risk ölçüm konusunda daha hassas olan kriterlerdir. Basel II ve Basel I kriterleri arasındaki farklara aşağıdaki maddelerde yer verilmiştir.

- Basel I metninde sermaye yeterliliği hesaplanırken yalnızca kredi ve piyasa riskleri göz önünde bulundurulur. Basel II kriterleri ile birlikte sermaye yeterlilik rasyosuna kredi ve piyasa risklerinin yanında operasyonel risk de eklenmiştir.
- Basel I' de kredi riski hesaplamaları sırasında ağırlıkların belirlenmesinde OECD ülkelerinin birçok avantajı bulunmaktadır. Basel II ile birlikte OECD ülkelerine kullanılan kredilere avantaj getiren OECD kulüp kuralı kaldırılmıştır. Bunun yerine, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği notlar dikkate alınmaktadır.
- Basel I metninde standart olarak yalnızca bir adet risk ölçüm metodu kullanılırken, Basel II kriterlerinde standart yöntem ek olarak bankaların içsel risk ölçüm yöntemleri de kullanılabilir.
- Basel I kriterlerinde sadece gerekli sermaye miktarının hesaplanmasına vurgu yapılmıştır. Basel II metninde sermaye yeterliliğine ek olarak, denetimin önemi ve piyasa disiplini konularına da önem verilmiştir.

Basel II, BDDK raporunda da Basel II kriterlerinin Basel I metninden farkı şöyle sıralanmıştır :

- Yeni uzlaşıda kredi riski, kullanıcıların almış oldukları derecelendirme notlarına göre tayin edilmektedir. Basel II metnindeki bazı metotlar Standard&Poors, Fitch, Moodys gibi bağımsız derecelendirme kuruluşlarının notlarını kullanmakta olup bazı gelişmiş metotlarda ise denetimsel izinler alınmak suretiyle bankalar tarafından kendi içsel değerlendirmeleri sonucu verilen notlar hesaba katılmaktadır.
- Basel I metninde yalnızca kredi ve piyasa riskleri için sermaye yükümlülüğü yer alırken yeni metinde operasyon riski de bu zorunluluğa ilave edilmiştir. Ayrıca yeni uzlaşıda operasyonel riskin tanımı yeterli olmayan ve geciken prosesler, personel, genel düzen veya dışsal sebeplerden doğacak kayıplar olarak ifade edilerek bankalardan bu risklere karşılık da sermaye ayrılması istenmiştir.
- Yeni uzlaşıda bankalardan beklenti kendi sermaye yükümlülüklerini hesap ederek kendilerini değerlendirme proseslerinin denetim otoritesince nitelik ve nicelik bakımından saptanması yönündedir.
- Basel I standartlarında olmayıp yeni uzlaş ile birlikte gelen bir konu ise; sermaye yeterlilik rasyosu ile ilgili kamunun aydınlatılması yükümlülüğüdür (BDDK, 2005).

Yeni uzlaş ile ilk metinle karşılaştırıldığında, asgari sermaye bulundurma zorunluluğu Basel II' de bir adım öne çıkmaktadır. Basel II standartlarının temelinde üç öge vardır. İlki sermaye zorunluluğu rasyosu olup ikincisi denetimsel otoritenin varlığı ve üçüncüsü de bankaların bilgilerini kamu ile paylaşmalarını sağlayan piyasa disiplindir (Durmuş v.d., 2015:50).

Basel II kapsamında bankalara kullanılacak kredilerde risk ağırlıkları hesaplanırken iki seçenek bulunmakta olup, menkul kıymet şirketleri de bu iki seçenektan birine göre değerlendirilecektir. Bu konu ile ilgili olarak otoritenin onayı gereklidir (İmişiker, 2005:36).

Kredi riski hesaplanırken kullanılan ve gerek varlık kalemleri gerekse de bankalar açısından yeteri kadar farklılaşma sağlayamadığı için kritiği yapılan risk ağırlıklarının katıldığı sorun yeni uzlaşıda sunulan farklı seçeneklerle giderilmiştir. Basel II uzlaşısı önceki uzlaşıdan farklı olarak banka iştiraklerinden oluşan holdingleri de sermaye yeterliliği sınırı içine almıştır (Ayan, 2007: 41-42).

3.13. Basel I Kriterlerinin Uygulama Sonuçları ve Eleştiriler

Bankaların sermaye yeterlilik oranlarının arttırılması Basel I standartları sayesinde olmuştur. Fakat ilerleyen süreçte bu yaklaşımın bazı sebeplerden dolayı yetmediği görüşü ağır basmış ve Basel I Kriterleri çok fazla tenkit edilmiştir. Basel I Kriterleri özellikle sermaye yeterliliği konusunda bir takım konularda tenkit edilmiştir. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Kredi riskinin detaylandırılmaması,
- Kredi riskinin durağan bir şekilde ölçülmesi,
- Sürenin göz önünde bulundurulmaması,
- Kullanıcıların güvenilirliğine bakılmaması,
- Basel I düzenlemesi zaman geçtikçe oluşan gereksinimlere göre geliştirilmesi (Babuşçu, 2005: 265).

Basel I standartlarına ülkemiz kolayca uyum sağlamış fakat ilerleyen süreçte gelişen olaylar bu yaklaşımın bazı açılardan yeterli olmadığını düşünülmesine sebep olmuştur. Sadece dört ayrı risk ağırlığı kullanılması sebebiyle risk hassasiyeti düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından literatürde “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca kredi risklerine dayalı sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında borçlu sınıflandırılması yapılmamaktadır. Örnek verecek olursak mali durumu çok iyi olan köklü bir firma ya da yeni kurulmuş mali durumu güçsüz olan bir firmaya verilen krediler için, borçlu niteliğine bakılmadan, aynı oranda sermaye tutmak gerekmektedir.

Basel I’ de bankalar için önemli bir risk olan yoğunlaşma dikkate alınmamıştır. Bütün firmalara kullandırılan kredilere, aynı risk ağırlığı öngörüldüğünden bankaların yüksek kazanç sağlayan ama çok riskli sahalara yönelmesi özendirilmektedir.

Bankalar sermaye yeterlilik rasyosunu sağlayabilmek için sermaye arttırımına gitmekte ve getirisini doğru analiz etmeden faaliyet alanlarını genişletmelerine sebep olmaktadır. Kararlaştırılan sermaye yeterlilik oranının %8 olmasının sebebinin bilinmiyor olması ve bu oranı tutturamayan bankaların batacak gibi muamele görmesi bankaları benzerlerinden ayırıştırır husular ve kapasitelerini dikkate almadan yalnızca bir oran tayin edilmiş olması kritiklere konu edilmiştir (Altıntaş, 2006:76).

4. TÜRKİYE'DE BASEL II SÜRECİ

Sermaye yeterlilik oranı ülkemizde ilk defa aşamalı olarak 1989 senesinde 3183 sayılı Bankacılık Yasası 6. Tebliği ile yürürlüğe girmiştir. Basel komitesinin 1988 yılında açıkladığı Basel I kriterlerine hızla uyum sağlamış ve yasal düzenlemeleri yayınlamıştır. Basel I kapsamında tayin edilen SYR' de zamanla farklı düzenlemeler yapılmıştır. En geniş kapsamlı değişiklik 10 Şubat 2001' de sermaye yeterlilik ölçümüne piyasa riskinin eklenmesi ile yapılmıştır. Öte yandan sermaye düzenlemeleri Basel I' de gerçekleştirilmiş olup, BDDK tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde yapılan bir açıklama ile Basel II süreci ile ilgili bir çizelge düzenlenmiş ve 2008 senesinin ilk aylarında Basel II' ye geçilmesi öngörülmüştür (Cangürel, 2012: 119).

4.1. Türk Bankacılığında Basel II Uzlaşısına Uyum Çabaları

Türk bankacılığının 2001' de yaşamış olduğu büyük krizin yol açtığı zararın ardından daha sıkı tedbirler alınarak sınırları genişletilmiş yaygın düzenlemeler yapılmıştır. Basel II standartlarına entegre olmanın bir adımı olarak düşünülen düzenlemeler ile, bankacılık sektörünün krizler karşısındaki zayıf olan yapısının iyileştirilmesine yönelik çalışmaları hedeflenmiştir.

Bankalara karşı karşıya kaldıkları riskleri aktif ve sağlıklı bir biçimde idare edebilmelerini sağlayacak, diğer birimlerden ayrı olarak bir risk yönetim bölümü kurulması yükümlülüğü 8 Şubat 2001 tarihli 'Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik' ile getirilmiştir (BDDK, 2001). Buradan yola çıkan bankalarımızın büyük bir kısmı personel ve teknolojik alt yapı hususlarında mühim

atılımlar yapmış ve yatırımlar gerçekleştirmeye başlayarak kendi dahili derecelendirme düzenlerini kurmuş olup ayrıca banka içi datalarını meydana getirmişlerdir. Tüm bu konularda yapılan çalışmalar her geçen gün artarak sürmektedir.

Sermaye yeterlilik rasyosuna piyasa riskinin de eklenmesi ile 2002 Ocak' ta yeni bir yönetmelik uygulamaya alınarak bankacılık sektörünün risk oluşumu ile ilgili mücadelesinde mühim bir aşamada yol alınmıştır. Aynı ilerleme hedefiyle, bazı kısıtlamaları da kapsayan yönergeler düzenlenmiştir (Ayan, 2007: 77-78).

Operasyonel riskin sermaye gereksinimi kapsamına alınması, piyasa riskinin daha etkin bir biçimde ölçülmesi ve süreçlerin denetimi konusunda atılacak adımlar göz önüne alındığında, Basel II' nin Türk bankacılık kesiminde risk algılamasını ve yönetimini büyük ölçüde değiştireceği görülmektedir. Yapılan sayısal etki çalışmalarının da gösterdiği gibi Basel II Uzlaşısı'nın, gerek risk kapsamının genişliği gerekse risk ölçüm duyarlılığının yüksekliği nedeniyle, Türk bankacılık sektörünün sermaye gereksinimini arttırması beklenmektedir. Sektörün olası olumsuzlukları atlatabilmesi ve Uzlaşısı' dan yarar sağlaması ise, ekonomik istikrara, işletmelerin etkin ve şeffaf biçimde yönetilmesine ve bankaların Uzlaşısı'ya uyum konusundaki çabalarına bağlıdır (Ayan, 2007:85)

Mart 2003' te BDDK yetkilileri ve bazı bankaların risk yönetim bölümünün üst düzey sorumlularının katıldığı TBB2 nin kurduğu Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuş olup her ay toplantı yapılmaya başlanmış ve böylece yeni uzlaşuya geçiş süreci ile ilgili faaliyetler yürütülmüştür. Bir diğer komite ise Basel II Koordinasyon Komitesi adıyla kurulmuştur. Komitenin katılımcıları BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve banka yetkililerinden oluşmaktadır. Bu komitenin hedefi ise yeni uzlaşuya teknik konularda hazırlanmak olup Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi de aynı hedefle çalışmalarını sürdürmüştür (BDDK, 2005).

Yeni uzlaşısı için gerekli faaliyetlerin tamamlanması aşamasında alınan kararların minimum sermaye ihtiyacına olan tesirini analiz edebilmek ve gereken iyileştirmeleri gerçekleştirmek için komite tarafından küresel seviyede Sayısal Etki Çalışması (QIS) isimli bir çalışma ortaya konulmuştur. Yeni uzlaşısının getirdiği standartların Türk bankacılık sektörü ve sermaye yeterliliğine olan tesirini ülkemizde de izleyebilmek amacıyla komitenin 2003 senesinde yaptığı Üçüncü Sayısal Etki

Çalışmasına (QIS-3) ortak olunmuştur (BDDK, 2007). Yapılan bu çalışmalar ülkemizdeki bankacılık sektörünün yeni uzlaşya uyumu ve ilgili proseslerin organize edilmesinde yol gösterici olmuştur.

Ülkemiz Basel Komitesi tarafından yeni uzlaşyaın sermaye yeterliliğine tesirini gözlemleyebilmek için yapmış olduğu sayısal etki çalışmalarına 2003 yılında QIS-3 ile girmiştir. Sektör aktif büyüklüğünün takribi %60' ını oluşturan bankaların iştirakleri ile yapılan QIS-3 çalışmasından hemen sonra 2004 senesinde sektör payı takriben %95 olan 23 banka ile ilk yerel sayısal etki çalışması olan QIS-TR1 gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmanın akabinde sektörün aktif büyüklüğünün, bilhassa kredilerin olumlu etkilediğini hatta bu tip çalışmaların çoğaltılması gerektiğini 2005 ve 2006 senelerinde sermaye rasyosu yönergeleriyle alakalı duyurulan son metinlerden de anlayabiliriz (Alkin v.d., 2008:33).

Yeni uzlaşya metninde verilen kararların uygulanmaya başlamasından önce bankaların sermaye rasyolarına olan tesirin analiz edilebilmesini öngören QIS-TR2 isimli çalışmaya çok sayıda banka katılmıştır ve Basel II ile AB direktifleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. İlgili çalışmada, 2006 yılının Eylül ayına ait sonuçlar dikkate alınmış ve sektörün aktif toplamının takriben %97' sini meydana getiren 31 bankanın iştiraki ile ortaya konulmuştur. QIS-TR2 çalışması Ekim 2006 - Haziran 2007 tarihleri arasında yapılmıştır (BDDK, 2007).

TBB bünyesinde oluşturulan Basel II Yönlendirme Komitesi 30 Mayıs 2005' te, 'Basel II' ye Geçiş Yol Haritası' nı duyurarak ülkemizdeki bankacılık sektörünün yeni uzlaşya kademeli olarak geçişinin planlanmasını amaçlamıştır . Hazırlanan Yol Haritası'nda yeni uzlaşya geçişin aktif bir biçimde tasarlanması için bankaların fikirleri sorularak öncelikle genel yargılar ve akabinde yapısal bloklarla bahsi geçen konuların düzenli olarak ayda bir kez görüşülmesi kararlaştırılmıştır(BDDK, 2005).

Yeni Uzlaşya, 2004 Haziran' ında duyurulmuş olup, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 14.06.2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı yönergeleriyle AB edinimlerine ilave edilmiştir. Basel II kriterlerinin üye ülkelerde uygulanma biçimini tayin eden yönergelerde, Basel II düzenlemesinde detayları sunulan sermaye yeterlilik rasyosunun nasıl hesaplanacağı, gözetim-denetim ve kamuya açıklama konularında yargılara varılmıştır. Avrupa Birliği yönergelerinde verilen kararlar ile uyumlu olan Basel II Kriterleri'nde yer alan , AB bankaları sermaye yeterliliklerini, kredi ve piyasa riskine ek olarak operasyonel risk unsurlarının da eklenmesiyle hesaplamalarına 2007 senesinin ilk aylarından itibaren başlamıştır (Aykut, 2008: 30).

Ülkemiz Yol Haritası sayesinde yeni uzlaşya entegre olma konusunda oldukça hız kazanarak 2008 senesinde fiilen kredi ve operasyonel riskler için basit ve standart ölçüm metotlarını, 2009 senesinden sonra da ileri ölçüm yaklaşımlarını uygulamak suretiyle Basel II Kriterleri'ne geçmesi tasarlanmıştır. 1 Ocak 2009 senesinde başlaması planlanan kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin Basel II uygulaması 2007 ortasından itibaren kendini hissettiren global finans kizi sebebi ile askıya alınmıştır. 25 Haziran 2008' de BDDK tarafından yapılan açıklamaya göre; sermaye yeterlilik rasyosunda risk ağırlıklı aktiflerden olan kredi riskinin derecelendirme metodu kullanılarak ölçülmesi konusunda Basel II uygulamasının, uluslararası pazarlarda sebebi belli olmayan yoğun gelişmeler yaşandığı için ilerideki günlere bırakıldığı bilgisi verilmiştir (BDDK, 2006).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 24 Şubat 2011 tarihli ve 4099 sayılı Kararı ile Basel II' nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin ölçümüyle ilgili yapılan değişikliklere banka ve kredi müşterilerinin güvenilir bir biçimde uyum sağlamaları için 1 Temmuz 2011' de başlayıp ve 30 Haziran 2012 tarihinde bitecek olan süreçte, "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı" ile bu yönetmelik eklerinin ve yine bu taslak ile ilgili tebliğ taslaklarının bankalarca, sadece BDDK'ya raporlama amaçlı olarak uygulanmasını öngörmüştür.

Yukarda verilen tarihler arasında uygulanan, paralel uygulama olarak da adlandırılabilir bu süreçte, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçümüne ilişkin uygulamalarda, konusu geçen taslak hükümleri değil yürürlükteki yönetmelik hükümleri esas alınmıştır. Paralel uygulama döneminin bitmesinden sonra 1 Temmuz 2012'den itibaren kredi riskinin ölçümünde derecelendirmeye dayalı standart yöntemin uygulamaya geçmesiyle, Türkiye Basel II' yi eksiksiz olarak uygular hale gelmiştir.

4.2. Türk Bankacılığı' nın Basel II' ye Geçiş Süreci

Basel II standartlarının Türk bankacılığı üzerindeki etkileri aşağıda başlıklar halinde özetlenmiştir.

- Basel II sayesinde bankacılık düzeni aktif ve denetime alınmış bir sistem olacaktır.
- Modern risk yönetim metotları ile birlikte riskin yönetilmesi daha dinamik bir şekilde yapılacaktır.
- Basel II sürecinde ülke risk ağırlığı %20' den %100' e yükseldiğinden dolayı bankalarımızın dışardan sağlayacakları sendikasyon kredilerinin faizinde yükseliş, miktarında ise azalışa sebep olmaktadır.
- Basel II standartlarıyla ülke risk ağırlığının %100 olmasından dolayı Hazine tarafından ihraç edilen aynı risk ağırlığına sahip tahvil, bono, eurobond ve diğer borçlanma senetleri ile gelir elde etmek için para koyan yerli ve yabancı bankalara minimum %8 sermaye zorunluluğu getirilecektir.
- Yeni uzlaşımın duyurduğu standartlar; etkili risk yönetimi ve iç kontrol sisteminin yerleşmesiyle beraber bankalarımızda ‘Kurum İçi Risk/Kontrol Kültürü’ nün meydana getirilmesine de yardımcı olacaktır. İşleyen bir risk yönetimi düşüncesi kapsamında ‘Risk Odaklı Denetim’ sürecine yardımcı olarak bankaların sağlıklı büyümesini sağlayacaktır. Bu anlamda toplam risk etkenleri içinde %20 gibi bir ağırlığı olan iç denetim sisteminin gücü ve dinamikliği de son derece ehemmiyetli olacaktır.
- Basel II kriterleri çerçevesinde faal bir risk yönetimi için güçlü bir öz kaynak yapısı gerektiğinden bankaların sermaye ihtiyaçları da çoğalacaktır. Yeni uzlaşya uyum sağlamakta zorlanan, adaptasyon sorunu yaşayan bankaların vadesi uzatılan borçları ya da tasfiyesiyle birlikte finansal yapısını sağlamlaştırmak isteyen bankalar bu hususta bir adım öne çıkacaklar ve bu durum sermaye yapıları çok daha kuvvetli olan yabancı bankalarla birleşme sürecini de hızlandıracaktır.
- Sermaye yeterliliği gereksinimi bankaların uğradığı risklere karşı daha hassas hale gelecek ve artacaktır.
- Bankaların pazarlama, operasyon ve tahsis bölümleri arasındaki ‘Kuvvetler Ayrılığı İlkesi’ daha aktif olarak kullanılacaktır.
- Bankalardaki organizasyonel yapılar ve örgüt şemaları Basel II' ye elverişli duruma getirilecektir.

- Bankaların aracılık işlevlerinin daha aktif bir şekilde uygulanmasına yardımcı olacaktır.
- Kredi ve operasyonel risk yaklaşımlarının incelenerek bilhassa da operasyonel risk hesaplamaları ile bankaların oluşturulmasında en çok güçlük çektikleri operasyonel risk veri tabanı üzerinde derinleşmelerini de beraberinde getirecektir. Bunun dışında, her bankanın dahili sistemine uyumlu ‘Risk Göstergeleri Listesi’ nin aktif bir şekilde kullanılmasına yardımcı olacaktır.
- Kredi süreleri önemli hale gelecek olup, vadesine az kalmış krediler için diğerlerine göre daha düşük sermaye ayrılacaktır.
- Aktif-pasif yönetiminin aktif bir biçimde yürütülmesiyle birlikte piyasa riski yönetimi ile arasındaki bağlantı ve ilerleyişi kuveetlenecektir.
- Bankaların kamuyu aydınlatması gereken hususlardan dolayı piyasa disiplininin sağlanmasına yardımcı olacaktır.
- Bankaların kriz yönetimine verdikleri önemi artıracak, olası kriz durumlarına karşın uygun risk yönetimi metodunu ilerletmelerine de yardımcı olacaktır.
- Yeni uzlaşma metni bankalardaki problemlerin etkin bir biçimde çözümlenmesi yönündeki işlemlerin incelenmesi ve çözüm odaklı düşünen personele ve teknik alt yapı öğelerine önemli seviyede yatırım yapılmasına vesile olacak, bu da bankalara kısa sürede ek bir yatırım maliyeti yükleyecektir.
- Bankaların risk iştahı ve risk algılamalarında önemli değişiklikler görülecektir.
- Bankalardaki teknolojik yeniliklerin minimum risk seviyesinde aktif bir şekilde kullanılması ve bu risklerin denetlenmesi daha da önemli bir konuma gelecektir.
- Bankaların ticari ve kurumsal kalitedeki müşterilerinin kurumsallaşma sürecinde pozitif bir gelişme yaşanmasına katkı sağlayarak, bankaların aktif kalitesinin iyi duruma gelmesinde önemli bir rol alacaktır.
- Kurumsal krediler içinde KOBİ’ lere ilişkin farklı risklerin hesaplanarak bu işletmelere kullandırılan kredilerin diğer büyük firma

kredilerinden ayrılması ve büyük firmalara göre daha az sermaye ayrılması söz konusu olacaktır.

- KOBİ' lere kullandırılan kredilerin risk ağırlıklarının sebep olduğu etkilerin düşürülmesi için ilgili krediler Perakende/Ticari Krediler grubunda değerlendirilecektir.
- Yeni uzlaşma kriterlerinin işleme alınmasıyla birlikte bankaların kullandıracağı kredilerin teminat ve risk düzeyi, doğrudan kredi maliyetini etkileyeceğinden ilgili proses, bankacılık sektörünü ve reel sektörü önemli derecede etkileyecektir. Bu adımda kredili firmalara bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notları daha da önemli hale gelecek, ilgili firmanın derecelendirme notu indikçe bankanın risk seviyesi de artacak, karşılık olarak daha çok sermaye ayrılması gerektiğinden kaynakların aktif biçimde kullanımı problemi ile karşı karşıya kalınacaktır. Dolayısıyla kredi notu az olan bir firmaya kullandırılacak kredinin maliyeti de yükselecektir.
- Bankaların müşteri portföy tercihleri, güvenilirliği fazla, derecelendirmesi iyi, sağlam firmalar yönünde değişecek, kredi derecelendirmesi iyi olan firmalara ortalama kredi faiz oranından daha düşük oranda kredi kullandırılması mümkün olabilecektir.
- Güvenilirliği fazla, risk seviyesi ve maliyeti az olan kredili firmalara bankaların ilgisinin artması da, fiyatlama, itibar riski ve yasal sermaye arbitrajı açısından bankalar arası rekabeti daha da çoğaltacaktır (Taşpınar, 2007).

Artı ve eksi yönleriyle yeni uzlaşmaya baktığımız zaman ülkemiz için daha iyi ve daha aktif bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir olanak olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Genelde risk yönetimi tekniklerinin gelişmesi özelde de yeni uzlaşımın sağlayacağı muhtemel faydaları şöyle sıralayabiliriz:

- Bankalarda risk yönetiminin işlevinin çoğalması
- Bankaların aracılık faaliyetlerini daha aktif bir şekilde yerine getirmesi
- Bankaların sermaye tutarlarının uğradıkları risklerle orantılı olması

- Piyasa disiplinini artırmak adına bankaların kamuyu aydınlatması
- Banka müşterisi kurumsal şirketlerin ortak yönetim durumlarında ilerleme görülmesi (BDDK, 2005).

Ülkemizde uluslararası ilerlemelerle beraber yürütülen yeni uzlaşımın sunduğu minimum sermaye kuralı için uyum çalışmaları bittikten sonra kanunen yürürlüğe girmesi mali pazarda yapılan etkinlikleri ve rekabeti pozitif olarak etkileyecektir. Bu anlamda Bankalar Kanunu'nda yeni uzlaşımın uzaklaşmadan risk yönetimiyle ilgili mühim revizyonlar yapılmıştır. Yapılan girişimler çağdaş risk yönetimi düzenine geçiş için yapılan atılımların bir göstergesidir. Bugünlerde Türk bankaları risk yönetimi ile ilgili yürütülen faaliyetlerin formatında ve teknik alt yapılarında geniş çapta ilerleme kaydetmiştir. Oldukça büyük bütçeler ayrılan bu konular için uluslararası ihtisastan da faydalanılmış ve nihayet bankalarımızda risk yönetimi konsepti yerleşmiştir diyebiliriz (Alkin v.d., 2008: 34).

Komite sermaye yeterlilik rasyosu hesaplarken kullanmaları için içsel derecelendirme yöntemini geliştirmiş ve gerekli uyum adımları atıldıktan sonra bu yöntemin kullanılmasını tavsiye etmiş olup kredi ve piyasa riskleri için kullanılması uygun görülen yöntemlerin uygulanmaması halinde bankalar daha fazla sermayeye gereksinim duyacaklardır (Alkin v.d., 2008: 36).

Bankalar tarafından yeni uzlaşımın beraber benimsenmesi beklenen bir diğer konu ise; KOBİ'lerin kullandığı krediler için risk hassasiyetinin yüksek olduğu bir fiyatlandırma anlayışının oturtulmasıdır. Böylece daha iyi derecelendirme notuna sahip KOBİ'ler diğerlerine maliyet konusunda üstünlük sağlayacaktır. Bu çerçeveden bakarak yeni uzlaşımın reel sektöre olası tesirlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Derecelendirme gereksinimlerinin çoğalması,
- Bankalar tarafından istenilen bilgilerin içeriklerinin genişlemesi,
- Kurumlardaki ortaklaşa yönetim biçimlerinde görülen ilerlemeler,
- Teminata alınan varlık çeşitlerinde görülen farklılıklar,
- Borçlanma maliyetlerinin düzeyinde ve kararsızlığındaki yaşanan farklılıklar,
- Kredilerde fiyatlarında gittikçe artan değişiklikler (Alkin v.d., 2008: 161).

4.3. Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu

“Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu” her altı ayda bir BDDK nezdinde düzenlenmekte ve bankalarımızın yeni uzlaşmaya uyum çabaları doğrultusunda yapmış oldukları çalışmalar ile ilgili sorulara verdikleri yanıtların derlenmesi ile oluşturulmaktadır. Türkiye 1 Temmuz 2012 itibarıyla Basel II’ yi tam uygular duruma gelmiştir. Bu çerçevede 2011 yılından bu yana düzenlenen, dört temel konuyu içeren ve çoğunluğu kamu ile paylaşılan bu anket çalışması, bundan sonra yeni bir sürece gireceği için 2013 yılında son defa yayımlanmıştır.

Bankaların ankete verdikleri yanıtların toplanarak hazırlanması sonucu oluşan bu raporun amacı yeni uzlaşımın genel hatlarıyla ilgili edinilen bilgileri kamuya açıklamaktır. İller Bankası, Adabank, Birleşik Fon Bankası ve Portigon Bank’ a ait bilgiler dahil edilmemiş olup 45 banka ile katılım bankalarının yanıtlarından oluşmaktadır. Söz konusu raporun genel bir özeti niteliğindeki temel başlıkları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (BDDK, 2013) :

- **İzlenecek Yollar ve Uygulanacak Metotlar :**

Sektörde söz sahibi konumdaki bankalar CRD/ Basel II’ ye geçerken izleyecekleri yolu ve uygulayacakları yöntemleri büyük oranda hayata geçirmeyi başarmışlardır. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün %20.1’ ini meydana getiren bankaların bireysel anlamda yürüttüğü çalışmaları kullandıkları metotları belirlenmiş olup, totalde ise bu oran %26.2’ dir. Bir önceki dönem ile kıyaslandığında göze çarpan bir değişiklik olmadığını söyleyebiliriz. Konu ile ilgili detaylı tabloyu (Tablo 6) aşağıda görebiliriz.

Bununla birlikte yapılacak tüm bu çalışmaları uygulayacak bölümler ile yönetim kadrosunu oluşturan bankaların sektör aktif büyüklüğündeki oranı %99’ dur. Bir önceki dönem (Aralık 2012) ile aynı olan ve sektör aktif büyüklüğü içindeki payı gösteren oranlar ise şöyledir; komitesini belirleyen %82, görev alacak sorumlu personeli belli olan %87.

Tablo 6: Basel II' ye geçişte izlenecek yollar ve kullanılacak metotlar

%	Bireysel	Konsolide
Gerçekleştirilmesi Düşünülen	12,4	12,9
Gerçekleştirilmesi Tasarlanan	0,2	0,8
Gerçekleştirilen	20,1	26,2
Yönetim Kurulu Onayında	0	0
Yönetim Kurulundan Geçen ve Uygulamaya Konulan	56,9	38,7

Kaynak: BDDK, 2013

- **Basel II Entegrasyonu İçin Yürütülen Çalışmalar :**

Kredi riski konusunda bankaların %50 ve üzerinde mutabık kaldığı oranları şöyledir; temel içsel derecelendirme yöntemini kullanan %67, ileri içsel derecelendirme metotunu kullanan ise %46. Tüm bankalar arasında ileri yöntemleri kullanma oranı ise %50' nin altındadır.

Piyasa riskinin içsel metot ile ölçülmesi metotunu %75 ve üzerinde uygulayan bankaların oranı %92 olup, %53 ise spesifik riskin içsel metotlar ile ölçülmesinde %50' nin altında kalmıştır.

Operasyonel riske gelindiğinde %70 oranında banka standart metodu %50' nin üstünde uygularken, içsel ölçüm yöntemindeki oran %58 olmuştur.

Bankaların sistem ve teknik alt yapılarının sermaye rasyosu hesaplarına hangi oranda uygun olduklarını tablo 7' de görebiliriz. Bu konuda verilen yanıtlardan tablonun bir önceki dönem ile arasında büyük farklılıklar olmadığı sonucu çıkartılabilir.

Tablo 7: Teknik altyapı ve sistemlerin uygunluğu

Kredi Riski	Temel İçsel Derecelendirme Metodu	42,2
	İleri İçsel Derecelendirme Metodu	11,8
Piyasa Riski	Dahili Yöntem	94,3
Operasyonel Risk	Standart Metot	27,6
	İleri Ölçüm Metotları	32,2

Kaynak: BDDK, 2013

- **Birinci Yapısal Blok:**

Yeni uzlaşa çerçevesinde bankalarımızın büyük bölümünün kredi risk ölçümünde dahili derecelendirme yöntemini kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Sektör aktiflerinin %3.9' u standart yönetimi,%4.4' ü temel yöntemi, %91.7' si ise ileri içsel derecelendirme metodunu benimsemiştir.

Operasyonel riskin ölçümünde kullanılan yöntemlerin sektördeki dağılımını özetlemek gerekirse, bankaların %79.3' ü ileri yöntemleri, %2.9' u temel gösterge yöntemini, %14.9' u ise standart metodu kullanmayı amaçlamıştır.

Operasyonel risk hesaplaması sermaye tahsisinde kullanılması öngörülen yöntemler; Kayıp Dağılımları Metodu, Senaryo Analizleri Yöntemi ve Uç Değerler Teorisi' dir.

Geçen dönemle karşılaştırıldığında operasyonel riskle ilgili olarak stres testini kullanan banka sayısı 13' e yükselmiştir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda bankaların operasyonel risk analizlerini karar alırken değil, genellikle performans hesaplaması, orta ve uzun vadeli hedeflerde iş yapış biçiminin belirlenmesi, bütçe, limit tahsisi ve karşılık ayırma işlemleri için kullandıkları sonucuna varılmıştır.

Piyasa riskine gelindiğinde ise ankete verilen yanıtlardan; sektördeki aktiflerin %94.9' una sahip bankaların içsel yöntemi kullandığı, %1.7 gibi küçük bir bölümün ise gerekli görmediği sonucu çıkmıştır. Yine bankaların %99' u yani hemen hemen hepsi piyasa riski ile ilişkili olarak stres testi uygulamaktadır. Yapılan analizler bankaların karar almalarında aktif rol oynamakta olup bu oran sektörün %94.3' ünü kapsamaktadır.

- **İkinci Yapısal Blok ve Basel III :**

Ekonomik sermaye tahsisi ile ilgili bankalardan alınan yanıtlar aşağıdaki tabloda (Tablo 8) gösterilmektedir. Bu tabloya göre bankaların ilgili uygulamaya geçmeye yöneldiklerini söyleyebiliriz.

Tablo 8: Ekonomik sermaye tahsisi

Gerek Görmeyen	1,1
Planlayan	23,1
Oluşturan	53,1
Uygulayan	22,7

Kaynak: BDDK, 2013

Yine ankete verilen yanıtlar göz önünde bulundurularak bankaların aktif büyüklüklerine göre risk ölçüm yöntemlerini kullanma yüzdelerini şöyle sıralamak mümkündür; yapısal faiz oranı riski %82, likidite riski %81, kredi yoğunlaşma riski %65, karşı taraf kredi riski %23.

Bankaların bu çalışma kapsamında Basel III özelinde çalışmalar yürüttüklerini ve getirilecek yeni standartlara entegre olmakta zorlanmayacakları düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE YORUM

Finansal pazarda eşgüdümlü olarak yürütülen uluslararası düzenleme, denetleme ve gözetim faaliyetlerinin tarihi oldukça eskidir. Bankalar özelinde yapılan çalışmaların ilk adımı 1974' te Basel Komitesi' nin kurulması ile atılmıştır. Katılımcı ülkelerin (G 10 ülkeleri) sınırlı sayıda olmasının yanında yalnızca sermaye kriterleri ve likidite koşullarının tayin edilmesi husularında derinleşmeleri yapılan çalışmaların yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

Basel Komitesi' nden daha yeni bir kurum olan IOSCO' nun (Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Teşkilatı) kuruluş amacı uluslararası seviyede işbirliği ve eşgüdümlü olarak yürütülen menkul kıymetlerin düzenleme ve gözetim faaliyetlerini kapsamaktadır. Teşkilata üye olan ülkelerin sayısı Basel Komitesi' ne kıyasla daha fazla olmakla birlikte her iki kurum da finansal kuruluşların sermaye standartlarını tayin etmek ve üye ülkelerde uygulamaya geçirmeyi hedeflemiştir. Ancak bu kurumun teşkilatlanmasını ve teknik alt yapısını henüz yeni tamamlaması beklenen neticenin alınmasının uzun süreceğini göstermektedir.

Finansal pazarın gözetim ve denetimi alt birimler arası kısıtlamaların kalkması ile zorunlu hale gelmiştir. Mali sektör ile kastedilen bankalar, sigorta şirketleri, leasing, faktoring şirketleri, yatırım fonu yönetimi şirketleri gibi kuruluşların bulunduğu pazarın yalnızca ülke içinde değil uluslararası seviyedeki kısıtlamaları da sona erdiğinden ilgili kuruluşların faaliyetlerini yürüttükleri alanlar da oldukça genişlemiştir. Dolayısıyla bu yapıların taşıdığı risklerin gözetim ve denetiminin de daha yaygın bir biçimde yapılması söz konusu olmuştur. Bu sebeple denetim otoritesinin piyasa düzenleme ve gözetim faaliyetlerini gerçekleştirirken tek çatıda toplanması ve eşgüdümlü olarak aktif rol aldığı bir organizasyona sahip olması ulusal ve uluslararası seviyede önem arz etmektedir.

1997 yılında Tayland' dan uzakdoğu ülkelerine ve sonrasında Rusya' ya yansıyan Asya Krizi' nin ortaya çıkmasındaki en büyük sebeplerden biri de rating kuruluşlarının yetersiz kalmasıdır. Öyle ki dünya çapında ünleriyle uyuşmayan bir biçimde krizi yaşamakta olan ülkelerin ratingleri ancak krizin sonra ermesinin ardından düşürülmüş ve bu durum uluslararası finansal kurumları krizle ilgili çözüm arayışına sevk etmiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda piyasayı takip ederek

sistemik riski minimumda tutmayı hedefleyen bu kuruluşların fonksiyonlarının işlerliğini kaybettiği anlaşılmıştır. Gelinek noktada genel sistem riskinin kontrol altına alınmasına ve uluslararası seviyede işbirliği yapılarak yeniden aktif bir şekilde faaliyetlerine devam etmelerinin sağlanmasına karar verilmiştir.

Önümüzdeki yıllarda olası küresel krizlere karşı belli başlı tedbirler alınması zorunludur. Elbette bu tedbirlerin en başında mali risklerin henüz oluşmadan engellenmesi gelir. Mali risklerin oluşmadan önlenmesi adına finansal kuruluşların ortak sermaye ve likidite standartlarının tayin edilerek kamuoyunun düzenli olarak bilgilendirilmesi (disclosure) gereklidir. Bununla birlikte gözetim ve denetim fonksiyonunun da uluslararası seviyede yapılması önemlidir. Ex-ante olarak da ifade edilen bu önleyici tedbirlere ek olarak ex-post yani belirli risklerle karşılaşılması durumunda da piyasaya likidite sağlayıcı işleyişin kurulması ve mevduat sigortasının sürece dahil edilmesi oldukça önemlidir.

İki binli yılların başında yukarıda özetlenmeye çalışılan mali piyasalarla ilgili sorunlar ne yazık ki 2008 Küresel Kredi Krizi (KKK) ile gerçek olmuştur. 2008 Eylül'ünde ABD' de patlak veren kriz daha sonra dalga dalga bütün dünyaya yayılan bir global krize dönüşmüştür. Artık, büyüklüğü reel ekonomiyi aşan bankacılık ve gölge bankacılık işlemleri belli bir disiplin ve regülasyon gerektirmektedir. Hatta dünya finans sisteminin geleceği için de hayati önem taşımaktadır. Basit ifadesiyle "bankaların risk yönetimi" olarak ifade edilen bu olgunun hayat bulan çalışmaları BASEL KOMİTESİ' nin 1988 yılından bu yana aldığı kararlardır. Aslında bu konudaki ilk çalışmalar; 1974 yılında kurulan BIS (Bank for International Settlements-Uluslararası Ödemeler Bankası)'ın uluslararası sermaye hareketlerinin global kriz yaratacağı endişesi ile bankaların buldukları ülkelerin kendi ekonomileri içindeki riskleri karşılayabilmesi ve riskler karşısında yeterli sermayeye sahip olup olmadıkları ile denetimleri endişeleri ile başlanmıştır.

BIS aldığı BASEL kararlarının ilk adımını 1988 yılında duyurduğu risk yönetimi ile atmış ve daha sonra 1999 yılında BASEL II olarak adlandırılan standartları getirmiştir. Uzunca bir dönem tartışılan BASEL II 2007 sonunda yürürlüğe giren bir kurallar bütünüdür. Bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi esnasında karşı karşıya kalınan risklere karşı gereksinimi karşılayabilecek ölçüde özkaynak bulundurmayı ve bu süreçte denetimin aktif olarak gerçekleştirildiği aynı zamanda da

kamuoyunun aydınlatılmasına yönelik çalışmaları kapsayan BASEL II standartları AB tarafından üye ülkeleri için zorunlu tutmuştur.

Basel II süreci ile yeni bir döneme giren bankacılık sektöründe maliyetlerin artacağı endişesiyle karşı karşıya gelinmiş olup yapılan regülasyonların uygulanmakta olan her ülkede benzer ve tutarlı sonuçlar verebilmesi için ülke özelinde çalışma yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan ekonomiler kategorisinde olan Türkiye' nin risk yönetimi geçmişi oldukça yeni sayılır. Dolayısıyla burada gidilecek çok yol vardır denilebilir. Yeni uzlaşıyla birlikte risk yönetimi ve denetleme proseslerini baştan sona değiştirecek yeni yapıların da oluşturulması gündeme gelmiştir.

Kredi risk ölçüm yöntemleri bakımından ise bankalara düşen hangi yöntemin kullanılacağına karar vermektir. Burada komitenin belirlediği kriterlere uyma şartı gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Özellikle son yıllarda ülkemizde yabancı sermayeli global bankaların sayısının artması ile tescilli ve yoğunlaştırılmış metodların kullanımını artmıştır. Bununla birlikte özel sektör tahvili çıkartmak, bono ihraç etmek ve kamuoyunu ile bilgilerin düzenli olarak paylaşımı kredi risk ölçümünde yararlanılacak en önemli etkenlerdir.

Dünyanın karşılaştığı en büyük krizlerden (3. Büyük küresel krizdir) birisi 2008 mali krizi, dışardan oldukça detaylı ve komplike gibi görünen mali düzenlemelerin eksikliklerini ortaya koymuştur. Krizin yarattığı yetersizlikleri gidermek için Basel III olarak adlandırılan yeni bir düzenleme gündeme gelmiştir. Basel III standartları ile; bankacılık sisteminin ekonomik şoklardan etkilenmeyen bir yapıya sahip olması, kurumsal yönetim ile risk yönetimi konularının geliştirilerek bankaların saydamlığının artırılması hedeflenmiştir.

12 Eylül 2010' da Merkez Bankaları Denetim Otoriteleri Başkanları bir araya gelerek banka risklerini tanımlamış ve sistemik öneme sahip kuruluşların Basel III kriterlerinin dışında zararları karşılayabilecek bir yapıya sahip olmaları gerektiğine karar vermişlerdir. Basel standartları katılımcı ülkelerin zorunlu olarak uygulaması istenilen fakat üye ülkelerin yönergeleri ile entegre olamadığı için yalnızca kılavuz görevi gören unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Her yeni uzlaşısı kendisinden önceki metnin eksiklerini karşılayacak nitelikte olup güncel gelişmeler eşliğinde yeniden

düzenlenerek ve olası yanlışlıklardan arındırılmaya çalışılarak yeni bakış açıları sunmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Allen, Franklin, Richard Herring. *Banking Regulation Versus Securities Market Regulation*. ABD: The Wharton School–University of Pennsylvania, 2001

Alkin, Emre, Tuğrul Savaş, Vedat Akman. *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*. İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2001

Alkin, Kerem , Esin Okay, *Türkiye’ de Kobilerin Basel II’ ye Uyum Süreci ve Öneriler*. İstanbul: İTO Yayınları, 2008

Alp, Ali. *Uluslararası Piyasalardaki Gelişmeler ve Türkiye IMKB Yayını*. Ankara: 2002

Altıntaş, M.Ayhan. *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*. Ankara: Turhan Kitabevi: 2006

Ayan, Ebubekir. *Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2007

Aydın, Nurhan. *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniv.Yayınları ,2006

Aykut, Cenan. *Basel II Standartları*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Ağustos 2008: 30

Babuşçu, Şenol. *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Akademi Consulting&Training Yayınları, 2005

Balcı, Aslı. *Basel II’ nin Uygulamasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar*. BDDK Araştırma Dairesi, Temmuz 2004

Başar, Mehmet. Metin Coşkun. *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006

Bernanke, Ben. *Karar Alma Cesareti*. Scala Yayıncılık, Haziran 2016

BDDK, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Hakkında Yönetmelik*. 2001

BDDK, *Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı’ na (Basel II) Geçiş İlişkin Yol Haritası*. 2003

BDDK, *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı*. Ocak 2005

BDDK, *Basel II’ nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri*. 2005

- BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu*. Haziran 2006
- BDDK, *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması*. Haziran 2007
- BDDK, *Basel II QIS-TR2 Değerlendirme Raporu*. Temmuz 2007
- BDDK, *Basel II Ülke Uygulamaları Çalışma Tebliği Sayı:1*. Ocak 2008
- BDDK, *Sorularla BASEL*, Nisan 2012
- BDDK, *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*. Ağustos 2013
- BDDK, *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler Raporu*. Eylül 2019
- Candan, Hasan, Alper Özün, *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014
- Cangürel, Ozan. *Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği: Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri*. Türkiye Bankalar Birliği, 2012
- Canpolat, Naci. *Küreselleşme Oyunları ve Kriz*. Efil Yayınevi, 2018
- Çolak, Nusret İlker. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003
- Durmuş, Savaş, Hasan Ayaydın, *Bankacılık Sistemi Finansal Araçlar, Riskler ve Krizler*. Ekin Yayınevi, 2015
- Eğilmez, Mahfi. *Küresel Finans Krizi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019
- Er, Selami. *Devletin Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Rolü ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul : İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2009
- Goldstein, Morris, Philip Turner, *Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri*. Çev. Ali İhsan Karacan. İstanbul: Dünya Yayınları, 1999
- Gündoğdu, Aysel. *Bankacılık Sisteminin Regülasyonu ve Kamu Yararı Etkisi*. Bülent Ecevit Üniv.Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2017
- İmişiker, Serkan. *Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, Kasım 2005
- Karacan, Ali İhsan. *Bankacılık ve Kriz*. İstanbul: Creative Yayıncılık, 1997
- Kaya, Feridun. *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012
- Kazgan Gülten. *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005
- Mill, Alfred. *Ekonomi 101*. Çev.Nurdan Soysal. Say Yayınları, 2017

Özel, Saruhan. *Global Dengesizliklerin Dengesi*. İstanbul: Denizbank Kültür Yayınları No:22, 2008

Parasız, İlker. *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Yayınevi, 2005

Sayım, Ferhat. *Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi*. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2006

TBB, *Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*. Ekim 2002

TBB, *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)*. Haziran 2004

TBB, *Risk Yönetimi ve Basel II' nin Kobi'lere Etkileri*. İstanbul: Yayın No: 238, 2005

TBB, *Basel II' nin Kobi'lere Etkileri*. Bankacılar Dergisi, Sayı: 58, 2006

TBB, *Sermaye Yeterliliği Şerhi*. İstanbul: Yayın No: 299, 2013

Taşpınar, Gökhan. "Basel II Sürecinin Türk Bankacılık Sistemine Yansımaları". Dünya Gazetesi, 30 Ocak 2007

Tiryaki, Göksel. *Finansal İstikrar ve Bankacılık Düzenlemeleri*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2012

Üçgün Selahattin. *Basel II Kriterleri Kapsamında Operasyonel Risk*. İstanbul : Beta Yayınevi, 2010

www.bis.org/publ/work90.pdf *Bank Capital Regulation In Contemporary Banking Theory: A Review Of The Literature, Eylül 2000* (Erişim Tarihi: 18.02.2020)

www.bis.org/publ/bcbs128.pdf *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*, Haziran 2006 (Erişim Tarihi: 18.02.2020)

Yıldırım, Oğuz. "Türk Bankacılık Sisteminde Basel Kriterleri" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Kasım 2015: 9

Yılmaz, Cahit. *Basel II ve Türk Bankacılık Sistemi*. Kültür Üniversitesi, İstanbul: 2015

Yay, Gülsün. *Para ve Finans*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Kasım 2012

Yayla, Münür, Yasemin Türker Kaya. *Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*. İstanbul: BDDK Araştırma Dairesi, 2005